



Försvarshögskolan

Centrum för totalförsvaret och samhällets säkerhet

# Vi har det i oss

Människors incitament till försvarsvilja och motståndskraft

Viktoria Asp





# Vi har det i oss

## Människors incitament till försvarsvilja och motståndskraft

Viktoria Asp

Omslag: En grupp vänner vid en lägereld.  
Foto: Elias Stråle

Utgivare Försvarshögskolan  
Utgivningsår 2025  
FHS beteckning: AVT 26/2023

Försvarshögskolan  
Centrum för totalförsvar och samhällets säkerhet  
Box 278 05  
115 93 Stockholm

[www.fhs.se/ctss](http://www.fhs.se/ctss)

## Sammanfattning

Incitamenten för försvarsvilja och motståndskraft varierar mellan individer beroende på faktorer som ålder, kön, klass, värderingar och intressen. Två omständigheter underlättar: den upplevda känslan av samhällsgemenskap och människors vilja att bidra vid kris och krig.

Många undersökningar har genomförts för att mäta människors försvarsvilja och motståndskraft. Denna studie har som ansats att sammanställa dem för att ge en så heltäckande bild som möjligt, särskilt av individens villighet att delta i totalförsvaret. Genomgångna undersökningar visar att **försvarsviljan i Sverige är god**.

- Minst 84 procent av allmänheten är villiga att delta i en icke-stridande roll utan fara för livet, exempelvis genom att dela ut livsmedel, hjälpa till på förskolan eller inom sjukvården.
- Minst 42 procent av allmänheten är villiga att delta i en stridande roll med fara för livet. Det finns dock skillnader mellan exempelvis män och kvinnor samt mellan olika åldersgrupper, något som bör utredas vidare i kvalitativa studier.
- **Människors motståndskraft behöver stärkas** eftersom endast omkring 30 procent av allmänheten uppger att de kan klara sig utan samhällets stöd i minst en vecka.

I myndigheternas arbete med både försvarsvilja och motståndskraft är samverkan med civilsamhället, trossamfund och företag avgörande. Det finns flera skäl: det bidrar till att skapa en beredskapskultur och det blir ett gemensamt ansvarstagande för frågorna, vilket är i linje med att totalförsvaret är en angelägenhet för hela befolkningen. Dessutom är samverkan nödvändig för att nå så många människor som möjligt och därigenom stärka beredskapen i hela samhället.

Försvarsviljans och motståndskraftens betydelse och relation till varandra är inte helt fastställda. Studien utgår från perspektivet att försvarsviljan utgör kärnan i individens motståndskraft. Försvarsviljan beskrivs ofta som en attityd präglad av beslutsamhet och uthållighet – jämförbar med finskans *sisu* eller en stark känsla av "jävlar anamma" – en beredskap att göra uppoffringar. Motståndskraft representerar de resurser och förutsättningar som hjälper individen att upprätthålla försvarsviljan i kris eller krig. Det kan handla om praktiska saker som vattendunkar, konserver och spritkök, men också om kunskap, förståelse, sociala band och nätverk i lokalsamhället. Relationen mellan begreppen bör förstås som att **försvarsviljan är en del av motståndskraften**.

Studien bygger på intervjuer, enkätundersökningar, rapporter och forskning. Den belyser faktorer som kan påverka människors incitament, såsom kunskap, engagemang, ansvar, delaktighet och omvärldshändelser. Arbetet är finansierat av Myndigheten för psykologiskt försvar.

## Innehållsförteckning

1. Inledning.....	6
1.1. Syfte och mål .....	6
1.2. Metod och material.....	6
1.3. Utgångspunkter.....	8
2. Tematisk översikt .....	10
2.1. Kunskap.....	11
2.2. Kommunikation .....	15
2.3. Engagemang .....	16
2.4. Tillit.....	26
2.5. Delaktighet.....	27
2.6. Det egna ansvaret.....	29
2.7. Omvärlden.....	34
3. Omständigheter som underlättar .....	35
3.1. Samhällsgemenskap.....	35
3.2. Vi har det i oss .....	39
4. Statens roll.....	42
5. Diskussion och slutsatser .....	44
5.1. Försvarsvilja och motståndskraft är ömsesidigt beroende .....	44
5.2. Myten om förvarning .....	45
5.3. Uthållighet och gott ledarskap.....	45
5.4. Incitamenten .....	46
5.5. Myndigheternas arbete.....	46
5.6. Fortsatta studier .....	48
6. Referenser.....	49
Bilaga. Villigheten att delta i totalförsvaret – sammanställning av undersökningar .....	57

# 1. Inledning

Precis som att det är lätt att glömma hur annorlunda vardagen kunde se ut under pandemin, lika enkelt är det att vissa delar av 2022 faller i glömska. För många i allmänheten blev det ett uppvaknande och ett stort engagemang för Ukraina. Tempot skruvades upp för alla oss som jobbar med beredskapsfrågor. Den säkerhetspolitiska utvecklingen var oviss.

Vad är det som gör att människor blir bättre förberedda för kriser och krig? Vilka drivkrafter har de? Hur kan myndigheter och organisationer använda dessa drivkrafter för att få människor bättre förberedda? 2022 blev det viktigare än på decennier att förstå människors drivkrafter. Funderingarna har varit bakgrunden till denna studie. Studien är finansierad av Myndigheten för psykologiskt försvar (MPF) och genomfördes främst under 2024.

Förhoppningen är att denna rapport ska ge lättillgängliga sammanställningar av olika undersökningar och forskning samt att intervjuerna ska bidra med insikter. På så sätt ges en fördjupad och breddad bild av hur människor blir bättre förberedda.

## 1.1. Syfte och mål

Syftet med studien är att samla studier och undersökningar kopplat till försvarsvilja och motståndskraft som har genomförts sedan 2020.

Målet är att MPF ska få en kunskapsöversikt och analys som kan användas som stöd i deras uppdrag att stärka människors försvarsvilja och motståndskraft.

### 1.1.1. Frågeställningar

Studien har följande frågeställningar:

- Vilka incitament har människor till ökad försvarsvilja och motståndskraft? Utgår man exempelvis från engagemang, tillit, delaktighet, ansvar, kunskap eller någonting annat?
- Finns det något incitament eller någon drivkraft som är av särskild betydelse för ökad försvarsvilja och motståndskraft – och i så fall vilket?
- Vilka utmaningar innebär incitamenten för myndigheternas arbete med att öka försvarsviljan och motståndskraften?<sup>1</sup>

## 1.2. Metod och material

Studiedesignen är en rimlighetsundersökning (plausability probe). Utifrån genomgång av insamlat material och intervjuer med kunniga personer presenterar analysen svar på frågeställningarna utifrån rimliga antaganden. Rimlighetsundersökning är en design som används för att generera hypoteser, som kan undersökas i mer precisa studier framöver.<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> FHS AVT 26/2023 Offert

<sup>2</sup> George & Bennett (2005), s.75.

Studien tar upp rapporter, studier och enkätundersökningar som berör områden som kan antas påverka människors incitament till försvarsvilja och motståndskraft. Områdena är valda eftersom de förekommer i många av de studier som undersöker försvarsvilja och motståndskraft. Det har alltså under en lång tid antagits att det finns samband med några av temaområdena som kunskap, engagemang, tillit, delaktighet, förtroende, omvärldshändelser och rapportens frågeställningar. Ett tema som inte är lika vanligt, men som är med i denna rapport är kommunikation. Det är valt eftersom det ofta är genom kommunikation som myndigheter (och andra) har möjlighet att stärka (eller försvaga) människors försvarsvilja och motståndskraft.

Under arbetets gång har temaområdena reviderats något. Omvärldshändelser har lagts till som ett temaområde. Ett tema som ursprungligen presenterades för MPF kallades "vad vi ska skydda och hoten mot det skyddsvärda". Det har strukits eftersom det har varit svårt att konkretisera och hitta relevanta data. Människors oro mäts i många undersökningar, men inte deras kunskap om hot. Det ingick även att undersöka om det kan antas finnas ytterligare incitament. Relativt snabbt identifierades ytterligare två som benämns samhällsgemenskap och vi har det i oss.

Syftet med kunskapsöversikten (kapitel 2) är att identifiera robusta och trovärdiga trender och data. För att få aktualitet är materialet främst från år 2020 och framåt. Materialet är av både kvantitativ och kvalitativ karaktär i form av enkätsammanställningar (sekundärdata) och intervjuer (primärdata). I rapporten sammanställs data från flera olika enkätundersökningar för att möjliggöra jämförelser över tid men också för att se hur samstämmig bilden blir. Enkätundersökningarna är gjorda av undersökningsföretag i andra sammanhang. Datinformationen i sig är ofta framtagen på ett snarligt sätt. Undersökningsföretag brukar använda drygt 1000 individer, ibland drygt 5000 individer, för att få nationell representativitet och spridning mellan kön, ålder, inkomst, utbildning och liknande. Det är ett välkänt problem att personer med utländsk bakgrund är underrepresenterade i panelerna som undersökningsföretag använder. I materialinsamlingen har därför extra tid lagts på att hitta undersökningar och studier som har gjorts med fokus på personer med utländsk bakgrund.<sup>3</sup>

Undersökningsföretagen använder ofta webbpaneler då respondenten klickar i svarsalternativ. Det kan ändå finnas skillnader i frågemetodik mellan olika undersökningar. I vissa fall kan frågan ha satts i ett sammanhang som gör att respondenten förstår frågan annorlunda. I denna rapport sammanställs också undersökningar med snarlika, men inte exakta, frågeformuleringar. Eventuella skillnader i frågeformuleringar, liksom sammanslagningar av svarsalternativ, förklaras i fotnot.

---

<sup>3</sup> Exempelvis Widmalm & Persson (2024); Esaiasson, Johansson, Ghersetti & Sohlberg (2020); Järvaveckan Research (2024).

### 1.2.1. Intervjuer

Till denna studie har 17 personer intervjuats.<sup>4</sup> Intervjuerna har varit semistrukturerade med frågor som utgått från studiens frågeställningar. Intervjupersonerna har valts utifrån att de i sin yrkesroll har arbetat med något/några av temaområdena och kan antas ha funderat kring frågor som rör försvarsvilja och motståndskraft. Urval av intervjupersoner har varit strategiskt i syfte att få bredd och djup i materialet. I första hand har intervjuer genomförts med personer som inte har publicerat sig direkt inom området. Flera forskare har skrivit om området eller teman som har bäring på området. Ett antagande har gjorts om att deras tankar ofta redan framkommer i publikationerna och därför kan omhändertas på det sättet. Två riksdagsledamöter har intervjuats. De är valda för att de under tiden för studiens genomförande representerade Sveriges två största partier: Socialdemokraterna och Sverigedemokraterna. Att inkludera politiker i studien blev viktigt eftersom mycket empiri pekade på hur försvarsviljan hänger ihop med samhällsgemenskap och åtgärder som ofta kräver politiska beslut. Samtliga intervjuer har genomförts mellan april och november 2024.

### 1.2.2. Avgränsningar

Studiens frågeställningar ger sken av ett stort mått av generaliserbarhet. Eftersom studien har utgångspunkten att försvarsvilja bör ses som en individuell process, går det dock inte att generalisera resultaten. Även om parametrarna som tas upp i studien, exempelvis kunskap, engagemang och ansvar, skulle innehålla sanningen kring människors incitament till försvarsvilja och motståndskraft, kommer variablerna variera. Det vill säga: Det kommer alltid vara olika från individ till individ vad som påverkar och vilka ens incitament är. Det studien erbjuder är rimliga antaganden. Dessutom kombineras och vidgas teoribegreppen kring försvarsvilja och motståndskraft. Flera av undersökningarna som tas upp i den tematiska översikten har valt att undersöka antingen eller.

## 1.3. Utgångspunkter

Nedan utvecklas begreppen incitament, försvarsvilja och motståndskraft. En diskussion inleds, som avslutas i diskussionskapitlet, om incitamenten skiljer sig mellan försvarsvilja och motståndskraft.

### 1.3.1. Incitament – inre motivation och vilja

Incitament är de drivkrafter eller motiv som påverkar människors beslut och beteenden. Dessa incitament kan vara olika beroende på sammanhang men fungerar genom att påverka hur individer väger fördelar och nackdelar (kostnader) i olika val.

I rapporten delas incitament upp utifrån olika områden, som kan antas ha betydande påverkan på människors försvarsvilja och motståndskraft. Uppdelningen är inte gjord utifrån sedvanlig beteendevetenskaplig forskning som exempelvis monetära, sociala, och moraliska

---

<sup>4</sup> Två gruppintervjuer har genomförts. Representanterna från MSB och Sverigedemokraterna har intervjuats i varsin grupp.



incitament. Områdena är istället valda utifrån vad som brukar framkomma i andra studier och enkätundersökningar av detta område. De är därför valda utifrån tidigare antaganden om vad som påverkar försvarsviljan och motståndskraften.

### 1.3.2. Försvarsvilja och motståndskraft

Försvarsvilja kan ses som något intuitivt: du vet vad det är men att sätta ord på det är desto svårare. Det har ändå gjorts otaliga försök till att definiera försvarsvilja, ett uttryck som fått något av ett uppsving de senaste åren.<sup>5</sup>

Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) har föreslagit definitionen: Att ha försvarsvilja är att i ett försvarsrelaterat syfte vara benägen till att handla eller tycka på vissa sätt. FOI delar sedan upp försvarsviljan i personlig, allmän och understödande. Försvarsviljan ges en underordnad roll – det viktiga är hur människor handlar och vad de tycker – inte varför de betar sig på ett visst sätt.<sup>6</sup>

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) beskrev försvarsvilja på följande sätt i samband med en kommunikationskampanj till allmänheten: Försvarsvilja handlar om viljan och beslutsamheten att försvara och skydda vårt land och våra grundläggande värden, som demokrati och mänskliga rättigheter – även om det innebär svåra uppoffringar. Försvarsvilja är grundbulten för hur starkt ett land möter en motståndare.<sup>7</sup>

Centrum för totalförsvaret och samhällets säkerhet (CTSS) har sedan några år tillbaka sett på försvarsvilja som en individuell process bestående av insikt, vilja, mod. Denna rapport fortsätter i den andan. Uttrycken förklaras på följande sätt:

- **Insikt** är en uppfattning om hur hotbilden mot Sverige och andra demokratiska länder ser ut och mitt ansvar att bidra. Det är min förståelse för hur olika företeelser hänger ihop, hur de samverkar och vilken betydelse de har var för sig och i ett större sammanhang.
- **Vilja** handlar om hur jag riktar in mina tankar och känslor för att nå ett mål, det som blir mitt bidrag och min åtgärd för att skydda och försvara det mest skyddsvärda.
- **Mod** är att våga göra något när det gäller, trots att det kan innebära hot eller fara i olika former, fysiskt, psykiskt eller socialt.<sup>8</sup>

Begreppen försvarsvilja och motståndskraft används ofta tillsammans. Ett exempel är i totalförsvarspropositionen för 2025–2030, där det står att befolkningens försvarsvilja, motståndskraft och förmåga att hantera en krigssituation ses som avgörande för att uppnå ett trovärdigt totalförsvaret.<sup>9</sup> Begreppens betydelse varierar en del. Historiskt har det setts som att

---

<sup>5</sup> 2025-02-07, Sökning på "försvarsvilja" i mediedatabasen Retriever. 2020 förekom försvarsvilja 88 gånger. 2021 förekom försvarsvilja 97 gånger; 2022 hade det ökat till 1365 gånger. 2023 förekom det 818 gånger och år 2024 förekom försvarsvilja 1225 gånger i svenska medier.

<sup>6</sup> Wedebrand & Jonsson (2021), s. 34.

<sup>7</sup> MSB (2022).

<sup>8</sup> Deschamps-Berger & Oksanen (red) (2023), s. 194. Punktlistan är i stort sett ett utdrag från boken.

<sup>9</sup> Proposition 2024/25:34 Totalförsvaret 2025–2030, s. 59.

försvarsvilja byggs i fredstid och i krig manifesteras genom motståndsvilja.<sup>10</sup> Motståndsvilja kan ses som vilja och andlig kraft till motstånd – och därför vara av snarlik innebörd som att se försvarsvilja som insikt, vilja och mod.<sup>11</sup> En del intervjupersoner menar att individens motståndskraft är just försvarsviljan.<sup>12</sup> Motståndskraft är hela samhällets möjlighet och uthållighet att stå emot svårigheter. Människors motståndskraft behöver öka även i fredstider för att bättre klara kriser. Det gör att denna rapportens kunskapssammanställningar och analys är relevanta även inom krisberedskapen.

### **Försvarsvilja och motståndskraft – olika incitament?**

Incitamenten till försvarsvilja respektive motståndskraft kan skilja sig åt menar flera intervjupersoner, särskilt de som har forskat kring människors beteenden.<sup>13</sup>

Linda Kvarnlöf forskar kring människors hemberedskap. Hon ser två olika kluster av incitament till motståndskraft. Det första rör hemmet och familjen. Hemberedskapen blir av omsorg om familjen då hemmet ska vara tryggt i händelse av kris och krig. Det kan skapa utmaningar för försvarsvilja då det i krig kan innebära att hemmet och lokalsamhället behöver lämnas. Det andra klustret handlar om att vara den goda medborgaren och ta sitt samhällsansvar, eftersom samhället behöver fokusera på dem som har det svårare. En bra egenberedskap stärker därför Sveriges motståndskraft. Det är ofta det andra klustret av incitament som MSB:s informationssatsningar riktar sig mot. Bland dem som drivs av att ta sitt samhällsansvar finns det många likheter med försvarsviljan, menar Kvarnlöf.<sup>14</sup> – En utmaning är att vi under så lång tid har kopplat beredskap till hemmet. Många har tagit sig an det tankesättet. Du ska rusta hemmet och värna familjen. Tankesättet behöver skifta om det handlar om att försvara landet, säger Linda Kvarnlöf, universitetslektor i sociologi, Mittuniversitetet.<sup>15</sup>

En liknande uppdelning av begreppen och drivkrafterna gör Hugo Malm.

– Försvarsvilja är en kollektivistisk grej. Prepping är individualistiskt, säger Hugo Malm, projektledare försvarsvilja på Södra civilområdet.<sup>16</sup>

## **2. Tematisk översikt**

Kapitlets dokumentgenomgång har gjorts efter på förhand valda teman, som utgår från studiens frågeställningar. Teman som följer är kunskap, kommunikation, engagemang, tillit, delaktighet, det egna ansvaret och omvärlden. Områdena är valda eftersom de förekommer i många av de studier som undersöker försvarsvilja och motståndskraft. Därtill används

---

<sup>10</sup> Se ex. Johansson (2019); Ohlsson (1990).

<sup>11</sup> Wedebrand & Jonsson (2021) gör en genomgång av hur begreppen, och snarlika, förhåller sig till varandra och har använts historiskt.

<sup>12</sup> Wistedt & Hillesøy (2024-05-22); Trupp (2024-09-05).

<sup>13</sup> Kvarnlöf (2024-11-08); Wester (2024-11-07); Baez Ullberg (2024-10-03); Malm (2024-09-25).

<sup>14</sup> Kvarnlöf (2024-11-08)

<sup>15</sup> Kvarnlöf (2024-11-08)

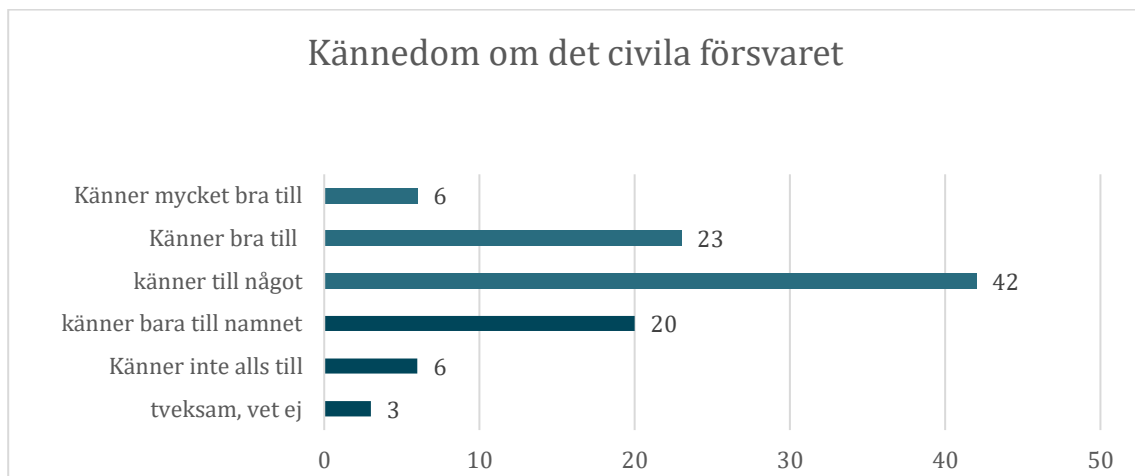
<sup>16</sup> Malm (2024-09-25)

intervjuicitat och resonemang för att kontextualisera temat och dess förhållande till försvarsvilja och motståndskraft.

## 2.1. Kunskap

För att komma till insikt behövs kunskap. Kunskap om vad vi ska skydda och försvara, hoten mot demokratin och våra mänskliga rättigheter. Men det handlar också hur vi kan försvara Sverige: Att vi har ett totalförsvar och att det i Sverige råder totalförsvarspflicht för 16–70-åringar.

Vad totalförsvarspflichten innebär, och om man själv omfattas av den, är oklart för många. I ett slumpmässigt urval av 16–70-åringar, alltså samma åldersspann som totalförsvarspflichten gäller för, svarade 42 procent att de omfattas av totalförsvarspflichten. Resten svarade nej eller visste inte. I samma undersökning svarade 71 procent att de har kännedom om vad det civila försvaret är och vilka som ingår i det. 29 procent av dessa bedömde att kännedomen var bra.<sup>17</sup> Om kunskaperna är korrekta förtäljer dock inte undersökningen. Det kan ses som ett genomgående problem att det som ofta undersökts är människors egenskattade kunskap och inte den faktiska – som kan vara både högre och lägre än ens egen skattning.



Kantar Public/MSB (2022). Sveriges totalförsvar består av militärt försvar och civilt försvar. Hur hög kännedom upplever du att du har av vad det civila försvaret är och vilka som ingår i det?

Från höstterminen 2025 ingår totalförsvaret och Nato i ämnet samhällskunskap på gymnasiet.<sup>18</sup> Försvarsmakten menar att det skulle gå att införa totalförsvarskunskap i stort sett samtliga ämnen i gymnasiet och i grundskolan.<sup>19</sup> Läroplansutredningen, som redovisas senast den 28 februari 2025, ska ta ställning till om kunskaperna även bör ingå i grundskolan.<sup>20</sup> I dagens läroplan för grundskolan finns inga uttryckliga skrivningar om

<sup>17</sup> Kantar Public/MSB (2022), s.9.

<sup>18</sup> Regeringen (2024-04-04); [Enligt Trupp](#) (2024-09-05) kommer [totalförsvarskunskapen](#) att ske i årskurs ett på gymnasiet. När eleverna går i årskurs två får de även mönstringsunderlaget, som är obligatoriskt att besvara.

<sup>19</sup> Trupp (2024-09-05)

<sup>20</sup> Regeringen (2023)

totalförsvaret. För den lärare eller skolläda som vill gå det dock att motivera totalförvarsfrågor genom skolans generella demokratiuppdrag.

### 2.1.1. Skolans demokratiuppdrag

Idéen om skolans demokratiuppdrag började med Skolkommissionens utredning från 1948 som ansåg att skolan inte hade lyckats hålla jämna steg med samhällets utveckling, bland annat i graden av demokratisering. Skolan präglades av lydnad och eleven sågs enbart som en mottagare av kunskapsstoff. Skolkommissionen gick till och med så långt att beskriva det som "den skolhistoriska forskningen har påvisat ett starkt medeltida inslag i nutida pedagogik".<sup>21</sup> Ämnet samhällskunskap kom till som ett resultat av Skolkommissionens arbete. Det var genom samhällskunskapen som de unga skulle utbildas i demokrati.<sup>22</sup>

Skolan har två huvudsakliga uppdrag – den ska förmedla kunskap och demokrati. I skollagen från 2010 beskrivs syftet med utbildningen inom skolväsendet:

Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.<sup>23</sup>

Demokratiuppdraget har funnits med sedan den första läroplanen 1962. I läroplanen för grundskolan 1962 sågs skolans uppdrag som att producera goda samhällsmedborgare som bidrar med nytta för närsamhället.<sup>24</sup> Erfarenheterna från andra världskriget tros ha spelat en stor roll för denna och liknande skrivning. Det gick inte längre att ta stödet för demokratin som något av naturen givet.<sup>25</sup> Demokratiuppdragets utformning har varierat under decenniernas lopp, och taktat andra samhälleliga förändringar. Stundtals har demokratiuppdraget fått en mindre framträdande roll, till förmån för vetenskapen. Senare insåg man att vetenskapen inte är objektiv och att skolan måste ta ställning för demokratiska värderingar. Skolans dubbla hattar – förmedlare av kunskap och fostran i demokrati – har då och då varit av olika framträdande karaktär.<sup>26</sup>

Demokratiuppdraget har blivit mer omfattande sedan slutet av 90-talet.<sup>27</sup> I den senaste läroplanen beskrivs det, bland annat, på följande sätt:

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar.<sup>28</sup>

---

<sup>21</sup> SOU 1948:27, s.1–2

<sup>22</sup> Almgren (2006), s.10.

<sup>23</sup> 1 kap. 4 § Skollag (2010:800)

<sup>24</sup> Haglund & Löw (2018).

<sup>25</sup> Almgren (2006), s.10–11.

<sup>26</sup> Almgren (2006) s.10–11; Ekman & Pilo (2024), s.53–54.

<sup>27</sup> Ekman (2024-09-10)

<sup>28</sup> Skolverket (2022)

Demokratiuppdraget har funnits i över 60 år. Vad går att säga om dess effekt? I undersökningen ICCS<sup>29</sup> mäts åttondeklassares kunskaper, attityder och engagemang i medborgar-, demokrati- och samhällsfrågor. Undersökningen har genomförts i 22 länder åren 2009, 2016 och 2022. Förutom 19 europeiska länder ingick i den senaste omgången Brasilien, Colombia och Taiwan. När det gäller kunskapsfrågorna är det enbart Taiwan som får ett högre resultat än Sverige. Kunskaperna har sjunkit i de flesta länder, även Sverige, sedan mätningen 2016. Spridningen i resultatet, mellan de som presterar högst och lägst, har ökat. Skolverkets analys visar att socioekonomisk bakgrund har störst betydelse för resultatet, men även migrantbakgrund och kön. Flickor presterar högre än pojkar.<sup>30</sup>

Skolans demokratiuppdrag kan ses en politisk socialisationsprocess, enligt Joakim Ekman, professor i statsvetenskap vid Södertörns högskola, som har forskat kring politiskt deltagande och demokratins utveckling. Han ser det som ganska självklart att även totalförsvaret och försvarsviljan kan utgöra en komponent i skolans demokratiuppdrag, om regeringen så skulle önska.<sup>31</sup> Socialisation är en process där förhållningssätt och kunskaper förmedlas och lärs in vilket resulterar i att en individ, ofta ett barn, fostras till en personlighet. Det kan exempelvis vara genom att överta den äldre generationens värderingar och normer.<sup>32</sup> Socialisation kan även ske genom subtila signaler som föräldrar omedvetet sänder ut till sina barn.<sup>33</sup> Tanken med skolans demokratiuppdrag är att barn och ungdomar både ska få kunskaper – och uppleva demokrati. Det ska ske både direkt och indirekt.

Skolan ska erbjuda en social fostran som samstämmer med samhällets värderingar. Vitsen med socialisation har ansetts vara att den ökar sammanhållningen i samhället genom att skapa konsensus om samhällets centrala värden. När människor tog till sig samhällets normer i den grad att de internaliserades, ökade chanserna för att upprätthålla balansen i det sociala systemet, något som sedan länge varit självklart bland samhällsvetare.<sup>34</sup>

Från samhällsvetenskapliga ideal till skolans verklighet är det dock skillnad. Det finns risk att de kända skillnaderna från ICCS-undersökningen som härrör från socioekonomisk bakgrund, kön och migrantbakgrund upprepas. Demokratifostran kommer fungera bäst för medelklassens barn samtidigt som resurssvaga barn klarar sig sämre. Men det finns inga alternativ, enligt Ekman.

– Om man inte låter beredskap bli en del av skolan så kan man inte nå alla elever. Skolan fungerar inte perfekt, men skevheten skulle bli ännu större om man använder andra kanaler än skolan. Man måste försöka, säger Joakim Ekman, professor i statsvetenskap.<sup>35</sup>

---

<sup>29</sup> International Civic and Citizenship Education Study

<sup>30</sup> Skolverket (2023)

<sup>31</sup> Ekman (2024-09-10)

<sup>32</sup> Denk, *Värnpliktsutbildningen – en politisk socialisationsagent?* Doktorsavhandling. Karlstads universitet. Refererad till i Ekman & Pilo (2024).

<sup>33</sup> Ekman & Pilo (2024), s. 15.

<sup>34</sup> Ekman & Pilo (2024), s. 15.

<sup>35</sup> Ekman (2024-09-10)

## 2.1.2. Totalförsvarskunskap genom hela livet

Trots totalförsvarskunskap på gymnasiet och även om skolläda-re och lärare skulle integrera totalförsvar i skolan skulle det inte vara tillräckligt för att få en bred kunskapshöjning bland befolkningen. 20 procent av Sveriges befolkning är nämligen födda i ett annat land. En del kommer hit i vuxen ålder.<sup>36</sup> Många av dem som är födda i Sverige har säkerligen också glömt bort vad de lärde sig i skolan. Andra gick aldrig i gymnasieskolan. Kunskapen behöver därför ske kontinuerligt under ens livstid, eller åtminstone tiden då individen är totalförsvarspliktig. – Man måste jobba med folkbildning hela tiden. En del kommer hit mitt i livet. Hur ska man bygga förtroende för att det svenska samhället vill gott? säger Lawen Redar, riksdagsledamot, Socialdemokraterna.<sup>37</sup>

Ett sätt att jobba med folkbildning är genom folkhögskolorna. Genom folkhögskolans allmänna kurs<sup>38</sup>, där studenterna kan läsa in behörigheter i gymnasieämnen som de saknar, går det att nå dem som ofta är svårare att nå, enligt Hugo Malm, projektledare för försvarsvilja på Södra civilområdet och folkhögskolelärare. Grupper som anses svårare att nå är unga, lågutbildade, utrikesfödda, eller personer med psykisk ohälsa eller låg tilltro till myndigheter. Folkhögskolor arbetar ofta tematiskt, vilket skulle kunna underlätta att ta upp flera olika aspekter kring försvarsvilja och motståndskraft. I sin nya roll för att stärka försvarsviljan ska Hugo Malm bland annat fortbilda folkhögskolelärare. Utbildningen innehåller både teori och praktiska samarbetsövningar. Samarbetsövningarna i klassrummet är viktiga eftersom de visar vad samhället i stort behöver göra om totalförsvaret blir operativt.

– Vi ska lära oss samarbeta med varandra så att vi kan fortsätta upprätthålla viktiga samhällstjänster i kris och krig. Folk ska veta vad man ska göra. Många tycker det är viktiga frågor men vet inte vad man ska göra eller vad som förväntas, säger Hugo Malm, projektledare för försvarsvilja på Södra civilområdet.<sup>39</sup>

Ett försök att öka människors kunskap var genom broschyren ”Om krisen eller kriget kommer” som skickades ut till alla svenska hushåll 2018 av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Flera uppföljningar har gjorts av hur broschyren mottogs. Syftet med broschyren var samma som i utgåvan 2024, att göra människor bättre förberedda. Bland dem som fick broschyren 2018 hade 95 procent tagit del av innehållet i någon grad. 28 procent läste hela broschyren. Det finns inga märkbara skillnader kopplat till kön, ålder, härkomst eller utbildningsnivå bland respondenterna i vilken omfattning man tagit del av broschyren.<sup>40</sup> I november 2024 skickades en ny utgåva av ”Om krisen eller kriget kommer” ut till alla svenska hushåll. Uppföljningar om effekter och mottagande finns inte tillgängliga ännu.

---

<sup>36</sup> SCB (2024-02-22)

<sup>37</sup> Redar (2024-08-23)

<sup>38</sup> Det finns 155 folkhögskolor i Sverige. Alla folkhögskolor måste ha minst en allmän kurs. Allmän kurs är minst ett år på heltid och är öppen för personer över 18 år. Folkhögskolorna har sedan en egen kvot till högskoleutbildningen. 2023 hade allmän kurs cirka 19 000 deltagare.

<sup>39</sup> Malm (2024-09-25)

<sup>40</sup> Enkätfabriken/MSB (2019)

Språket – att man kan tillgodogöra sig information på svenska – är i många fall en förutsättning för att människors kunskap ska kunna öka. Det är svenska som är huvudspråket i Sverige och myndigheter ska därför kommunicera på svenska.<sup>41</sup>

## 2.2. Kommunikation

Temat kommunikation handlar om vilka källor som används för att få information men också i vilken utsträckning man pratar med andra om frågor som rör beredskap och Sveriges säkerhet. Temat har betydelse eftersom människors delaktighet i samhället stärks genom samtal, och att det ofta är via kommunikation som myndigheter har möjlighet att stärka människors motståndskraft och försvarsvilja.

### 2.2.1. Språkkunskaper påverkar val av mediekanal

Ofta blir språket avgörande för människors möjlighet att kunna ta del av myndighetsinformation och medier. Det gäller både under en händelse och när samhällets institutioner gör försök till att ändra beteenden.<sup>42</sup> 20 procent av Sveriges befolkning är utrikesfödda.<sup>43</sup> Språket påverkar vilken information människor tar del av. Det är vanligare att de som behärskar svenska fullt ut använder sig av myndigheters webbplatser och svenska medier. Har man inga eller begränsade kunskaper är det något troligare att man använder sociala medier eller utländska medier för att få information. Undersökningen, som tar upp skillnader och likheter mellan boende i utsatta områden i Göteborg och i Sverige i stort under covidpandemin, visar att svenska nyhetsmedier var den vanligaste informationskällan i båda grupperna. Men de svenska nyhetsmedierna var mindre dominanta bland boende i utsatta områden än i övriga Sverige (54 procent mot 71 procent). Sammantaget har svenskspråkiga informationskanaler en svagare ställning i utsatta områden, något som är kopplat till bristande svenskakunskaper.<sup>44</sup> Forskarna vid JMK i Göteborg menar att klass, kultur och etnicitet står i vägen för att skapa jämlika förutsättningar för kriskommunikation.<sup>45</sup>

### 2.2.2. Pratar med andra

Det är vanligare att kvinnor pratar med andra såsom anhöriga och bekanta om frågor som rör beredskap.<sup>46</sup> Vissa undersökningar visar samma bild för den yngre åldersgruppen 18–34-åringar som i markant högre utsträckning än andra pratat med anhöriga/vänner om innehållet i broschyren Om krisen eller kriget kommer från 2018.<sup>47</sup> I en senare undersökning var unga dock den grupp som i minst utsträckning angav att de hade pratade som en form av beredskapsåtgärd.

---

<sup>41</sup> Språklag (2009:600)

<sup>42</sup> Redar (2024-08-23)

<sup>43</sup> SCB (2024-04-22)

<sup>44</sup> Esaiasson, Johansson, Ghersetti & Sohlberg (2020), s.12-13.

<sup>45</sup> Esaiasson, Johansson, Ghersetti & Sohlberg (2020), s.24.

<sup>46</sup> Se till exempel Enkätfabriken/MSB (2019), s.25 och Attityd/MSB (2024), 15.

<sup>47</sup> Enkätfabriken/MSB (2019), s.26. 47 procent av 18–34 år har pratar med anhöriga/vänner om innehållet i broschyren, jämfört med 23-30 procent bland övriga åldersgrupper.



Flera intervjuade menar att frågor om beredskap behöver bli en del i människors vardag – det behöver skapas en beredskapskultur. Att prata med andra är en del. Men det kan också handla om att få in rutiner för hur kriskafferiet omsätts, eller hur bostäder byggs för att underlätta prepping.<sup>48</sup>

### 2.3. Engagemang

Det har länge sagts att det ideella engagemanget i Sverige är högt och stabilt över tid. Bland annat framkom det i undersökningar om medborgerligt engagemang som dåvarande Ersta Sköndal Bräcke högskola genomförde åren 1992–2019. De kunde visa att ungefär hälften av den vuxna befolkningen gjorde ideella insatser vid minst ett tillfälle per år. År 2019 var det 51 procent.<sup>49</sup> En mätning som Volontärbyrån lät göra i maj 2024 visar att 44 procent av svenskarna engagerat sig ideellt under det senaste året. Det är en lägre siffra än vad mätningarna kring medborgerligt engagemang någonsin uppmätte. Det ideella engagemanget kan därför möjligtvis vara inne i en nedåtgående trend. I ett internationellt perspektiv har Sverige dock fortfarande mycket höga siffror.

Det finns några skillnader i engagemanget kopplat till ålder, kön, bostadsort och socioekonomisk bakgrund. Det ideella engagemanget var länge störst i åldersgruppen 40–54 år, vilket förklarades med att många i medelåldern är exponerade på sociala arenor som erbjuder ett engagemang.<sup>50</sup> Numera är det högst bland äldre 65–72 år och lägst bland 18–29-åringar.<sup>51</sup> Män har några procentenheter högre ideellt engagemang än kvinnor. Mäns engagemang är också mer stabilt över tid medan kvinnors varierar något. Boende i större städer engagerar sig i lägre utsträckning än boende på landsbygd, mindre städer eller förorter. Ideellt engagemang är vanligast i samhällsgrupper med socioekonomiska resurser, som lever i familj med barn samt har ett kulturellt och socialt kapital. Det finns en stark koppling mellan högskoleutbildning och ideellt arbete samt om ens föräldrar under uppväxten varit ideellt engagerade.<sup>52</sup>

Vilka intressen eller samhällsfrågor driver engagemanget? Det vanligaste är att ideella engagerar sig inom områden som rör barn och ungdom. Först på fjortonde plats kommer området kris/samhällsberedskap, visar Volontärbyråns årliga mätning över trender inom ideellt engagemang.<sup>53</sup>

Intresset finns dock för att engagera sig inom kris- och samhällsberedskap. I Volontärbyråns undersökning Svenskt engagemang var det 72 procent som kunde tänka sig ett ideellt uppdrag i framtiden. 21 procent av dessa ville ha ett uppdrag inom kris- och samhällsberedskap, vilket innebar att kategorin var en av de vanligaste.<sup>54</sup> Det är också flera organisationer, vars huvudinriktning inte är inom kris- och samhällsberedskap, som gör

---

<sup>48</sup> Andersson, Carlsson & Teljfors (2024-11-29); Weiborn (2024-11-30).

<sup>49</sup> Von Essen & Svedberg (2020), s. 21.

<sup>50</sup> Von Essen & Svedberg (2020), s. 19, 21; Volontärbyrån.

<sup>51</sup> Volontärbyrån (2024).

<sup>52</sup> Von Essen & Svedberg (2020), s. 32.

<sup>53</sup> Volontärbyrån (2024), s.15. Flervalsfråga.

<sup>54</sup> Volontärbyrån (2024), s.8.



utbildningsinsatser inom området. Nämnas kan exempelvis Bygdegårdarnas riksförbund, Friluftsförbundet och Fryshuset.<sup>55</sup> När samhällskriser inträffar finns det en ännu större bredd på vilka organisationer som gör insatser.

### 2.3.1. Villigheten att bidra vid kris

För de flesta människor är det en självklarhet att hjälpa andra som råkat ut för olyckor eller kriser. Detsamma gäller att stötta samhällets hantering av kriser.<sup>56</sup> Volontärbyrån och Forums undersökning från juni 2022 visar att viljan att engagera sig vid samhällskriser är mycket stor – 93 procent kan tänka sig att ställa upp vid exempelvis skogsbränder, naturkatastrofer eller en ny pandemi.<sup>57</sup> Liknande siffror, 90 procent, fick MSB när de samma år frågade om det var självklart att hjälpa andra som hamnat i en krissituation. 13 procent av dessa såg det dock bara som självklart om den drabbade var någon man kände.<sup>58</sup>



Kantar Public/MSB (2022), *Försvarsvilja*.

Forskarna Sten Widmalm och Thomas Persson har studerat medborgarnas attityder både i Uppsalas utsatta områden (UU023) och bland allmänheten i stort (SOM23). Några av frågorna har fokuserat på villigheten att hjälpa till vid kriser. Även om de själva beskriver det som en studie av försvarsvilja, berör deras frågeställningar inte situationer där Sverige är i krig eller där individens insats skulle innebära personlig fara, eller att det skulle innebära en stridande roll.<sup>59</sup> Formuleringen av frågorna gör därför resultaten svårtolkade. För att handla om viljan

<sup>55</sup> Bygdegårdarnas riksförbund; Friluftsförbundet; Fryshuset.

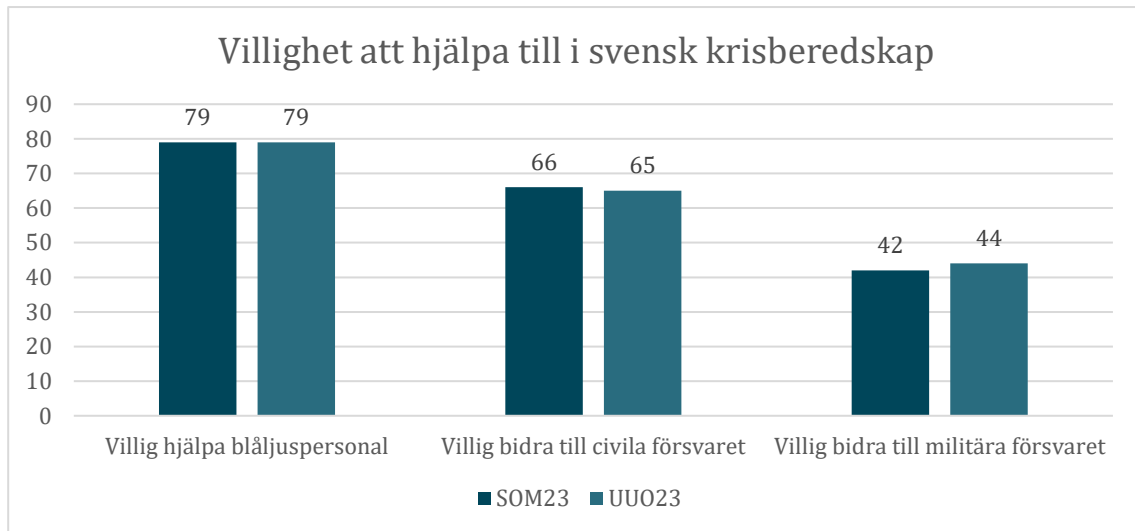
<sup>56</sup> Marie Cederschiöld högskola (2022); Kantar Public/MSB (2022), *Försvarsvilja*.

<sup>57</sup> Volontärbyrån & Forum (2022). Frågan var "Skulle du kunna tänka dig att ställa upp i händelse av kris i Sverige? Till exempel vid naturkatastrofer, bränder, ny pandemi."

<sup>58</sup> Kantar Public/MSB (2022), *Försvarsvilja*.

<sup>59</sup> Widmalm & Persson (2024). Frågorna var "Hur villig är du att hjälpa till i följande situationer som handlar om svensk krisberedskap?", "Vid kris är jag villig att bidra till det militära försvaret", "Vid kris är jag villig att bidra till civilförsvaret" och "Vid nödsituationer är jag villig att hjälpa till och samarbeta med blåljuspersonal".

att bidra vid krissituationer framstår siffrorna som låga, vilket öppnar för möjligheten att respondenterna ändå kan ha associerat frågorna med en krigssituation. Det mest intressanta är istället hur likartat resultat är mellan de två olika grupperna boende i utsatta områden och allmänheten i stort.



Widmalm & Persson (2024). Villighet att bidra vid kriser.

Möjligen finns det ändå skillnader som rör utländsk bakgrund. I en fokusgruppsintervju med människor med utländsk bakgrund ansåg samtliga att människor i Sverige inte hjälper varandra i samma utsträckning som i deras ursprungsländer. Det uppfattades som att människor i Sverige är rädda för att hjälpa andra, att man håller avstånd. I fokusgrupper med blandad representation togs fenomenet också upp, den så kallade åskådareffekten, som innebär att det krävs att någon tar första steget och agerar för att den breda skaran ska sluta upp.<sup>60</sup> Att dra sig för att hjälpa till kan bero på osäkerhet kring vad som behöver göras. Villigheten att hjälpa både andra och samhället i stort vid kriser finns där. Men många vet inte eller är tveksamma kring hur de ska göra för att hjälpa till.<sup>61</sup>

### 2.3.2. Villigheten att bidra vid krig

Ett sätt att undersöka försvarsviljan har varit att be människor skatta sin villighet att delta i totalförsvaret:

- utan fara för livet i en icke-stridande roll (exempelvis sociala insatser)
- med fara för livet i en icke-stridande roll (exempelvis räddningstjänst i krig)
- med fara för livet i en stridande roll

<sup>60</sup> Attityd/MSB (2022-12-21), s.13.

<sup>61</sup> Volontärbyrå och Forum (2022).

Christoffer Wedebrand på FOI var först att undersöka försvarsvilja på det sättet 2018.<sup>62</sup> Därefter har samma eller snarlika formuleringar använts av flera myndigheter och undersökningsföretag. I denna studie presenteras resultaten från 14 undersökningar som använt samma eller delar av samma frågeställning. För att inkluderas i urvalet ska frågeställningen behandla en situation där totalförsvaret är operativt och det handlar om att försvara Sverige.<sup>63</sup> Undersökningar som handlar om att hjälpa till vid kriser eller olyckor har exkluderats<sup>64</sup>. Dessutom ska datainsamlingsperioden främst vara från år 2020 och framåt.

En utförligare beskrivning av undersökningarna som inkluderas, deras frågeställningar, datainsamlingsperioder och metod återfinns i bilagan. I bilagan finns även ett diagram som visar resultaten från samtliga undersökningar i studien gällande frågan om att delta i en stridande roll med risk för livet, eller en liknande formulering.

### ***Undersökningar som ingår***

1. **FOI 18.** Wedebrand, Christoffer (2019), Allmänheten och totalförsvaret: resultat från en enkät utskickad hösten 2018<sup>65</sup>
2. **FM 20.** Kantar/Försvarmakten (2020), Undersökning om försvarsviljan 2020
3. **Ung 22.** Ungdomsbarometern/MSB (2022), Försvars- och samhällsstudien (vår 2022)
4. **FOI 22.** Wedebrand & Andersson (2023), Den svenska allmänhetens hemberedskap och försvarsvilja
5. **MCHS 22.** Marie Cederschiöld högskola (2023), Civkris levande rapport
6. **FM 22.** Kantar public/Försvarmakten (2022), Undersökning om försvarsviljan 2022
7. **FM 23.** Kantar Public/Försvarmakten (2023), Försvarsvilja 2023 – Fokus utrikes födda utanför Europa
8. **FM 24.** Verian/Försvarmakten (2024), Försvarsviljan 2024
9. **Plikt 22.** Novus/Plikt och prövningsverket (2022), Nollmätning 2022
10. **Plikt 23 N.** Novus/Plikt och prövningsverket (2023), Nollmätning 2023
11. **Plikt 23 E.** Novus/Plikt och prövningsverket (2023), Effektmätning 2023
12. **Plikt 24.** Novus/Plikt och prövningsverket (2024), Nollmätning 2024

---

<sup>62</sup> Wedebrand (2019).

<sup>63</sup> Novus/Plikt och prövningsverket (2024), *Nollmätning 2024, frågor även om att försvara Finland eller Natoallierade*.

<sup>64</sup> Undersökningar som exkluderats är Kantar Public/MSB (2022), *Försvarsvilja*; och Widmalm & Persson (2024) har bedömts handla om att hjälpa till vid kriser.

<sup>65</sup> Resultaten återfinns även i Jonsson & Wedebrand (2021).

13. **AB 24.** Demoskop/Aftonbladet (2024), Försvarsmätning (snabbmätning) januari 2024

14. **Järva 24.** Indikator Opinion/Järvaveckan Research (2024), Försvarsvilja och förtroendet för Försvarsmakten.

Undersökningarna har vissa skillnader sett till bland annat respondenter och vilka frågor som inkluderas. Ungdomsbarometerens undersökning, genomförd på uppdrag av MSB, inkluderar respondenter 15–24 år. Plikt- och prövningsverkets undersökningar är gjorda på 17-åringar. Deras undersökningar tar inte upp frågan att delta med fara för livet i en icke-stridande roll. Aftonbladet och Järvaveckans undersökningar frågar enbart om att delta med fara för livet i en stridande roll, dock med något annorlunda formulering.<sup>66</sup>

Undersökningen som är gjord inom ramen för forskningsprojektet CivKris på Marie Cederschiölds högskola (MCHS) får genomgående högre siffror än andra mätningar, som är relativt lika. Det är också den undersökning som har uppgetts ha flest respondenter, drygt 5000 personer.<sup>67</sup>

Figurerna under 2.4.1 och 2.4.2 visar de undersökningar som har inkluderat allmänheten i stort<sup>68</sup> och visar en sammanslagning av alternativen *mycket villig* och *ganska villig*. I tabell nedanför visas hur de två alternativen förhåller sig gentemot varandra.

### **Utan fara för eget liv**

Utan fara för eget liv beskrivs som att det exempelvis kan handla om att arbeta med sociala insatser inom icke-drabbade områden.<sup>69</sup> Det skulle kunna vara i samhällsviktig verksamhet som barnomsorg, sjukvård, livsmedelsdistribution. Resultaten från sju undersökningar som inkluderar allmänheten i stort har en slående samstämmighet, minst 84 procent är villiga att delta i totalförsvaret utan fara för livet i en icke-stridande roll. Bland 15–24 åringar återfinns liknande nivå, 86 procent.<sup>70</sup> Bland 17-åringar, Plikt- och prövningsverkets undersökningar, är siffrorna lägre och drygt 60 procent är villiga delta i en icke-stridande roll.<sup>71</sup>

---

<sup>66</sup> Frågan var i Järvaveckan Research: *I händelse av ett militärt angrepp på Sverige, hur villig skulle du vara att delta i en stridande funktion för nationens försvar, trots faran för ditt eget liv?* Och i Aftonbladets undersökning: *Föreställ dig att Sverige skulle bli militärt angripet. Är du då beredd att delta i det militära försvaret av Sverige även med fara för ditt eget liv?*

<sup>67</sup> Marie Cederschiöld högskola (2023), s. 3.

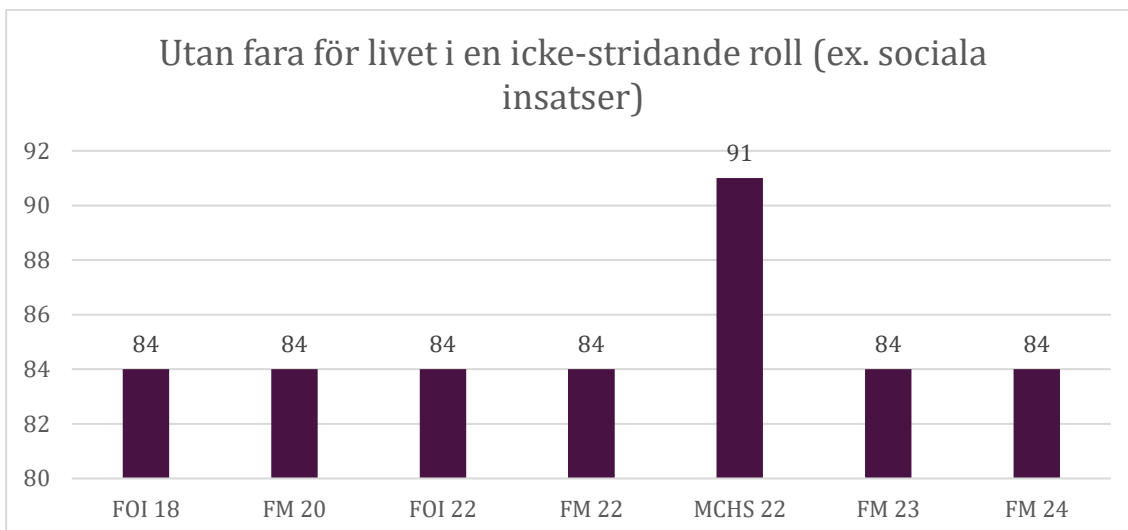
De andra undersökningarna uppger följande antal respondenter: FM 2024: 4228; FOI 2018: 2132; FOI 2022: 1810; Ungdomar 2022: 2082.

<sup>68</sup> Det innebär att Ung 22, Plikt 22, Plikt 23, Plikt 24 och Järva 24 exkluderats från sammanställningarna. För FM 23 vissas enbart siffrorna som rör befolkningen i stort.

<sup>69</sup> Jonsson & Wedebrand (2021), s. 13.

<sup>70</sup> Ungdomsbarometern/MSB (2022)

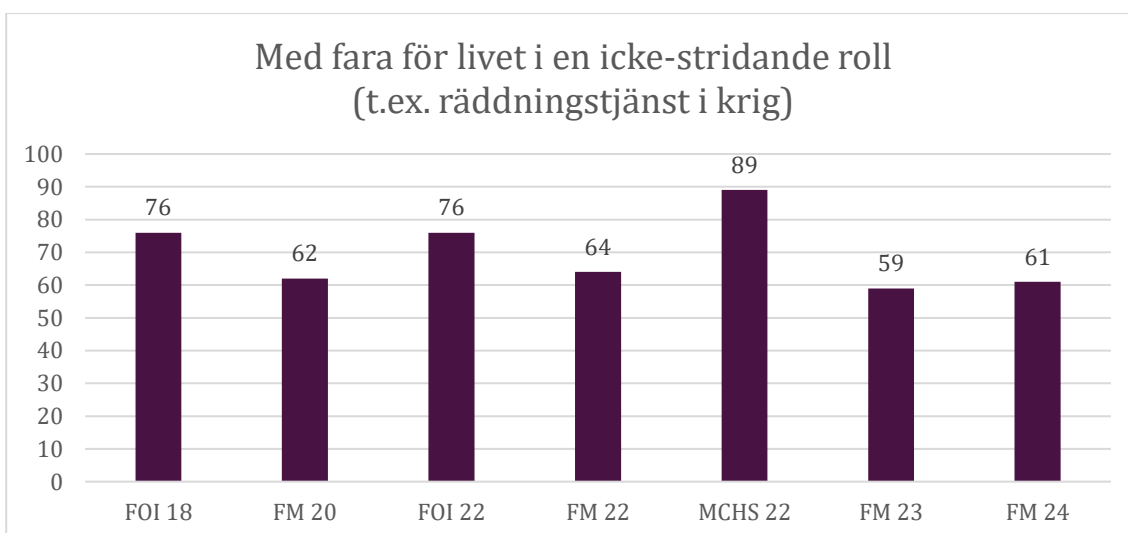
<sup>71</sup> Novus/Plikt- och prövningsverket (2022); Novus/Plikt- och prövningsverket (2023); Novus/Plikt- och prövningsverket (2024).



	FOI 18	FM 20	FOI 22	FM 22	MCHS 22	FM 23	FM 24
Mycket villig	53	66	53	69	57	65	67
Ganska villig	31	18	31	15	34	19	17
<b>Totalt</b>	<b>84</b>	<b>84</b>	<b>84</b>	<b>84</b>	<b>91</b>	<b>84</b>	<b>84</b>

### **Med fara för eget liv**

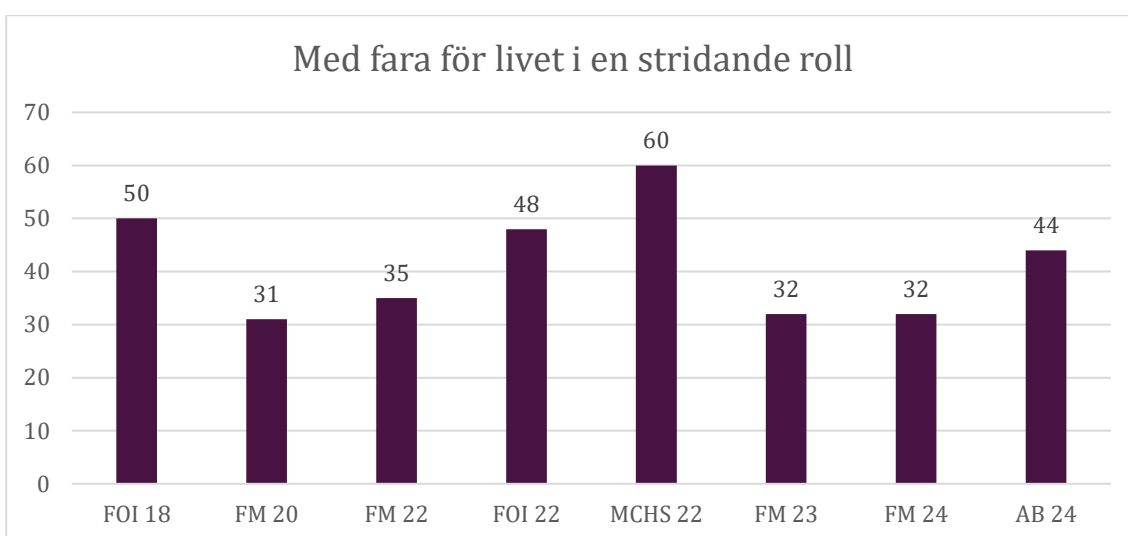
Med fara för eget liv brukar delas upp i stridande roll (med vapen i hand) och icke-stridande roll (exempelvis räddningstjänst i konfliktområden). I genomgångna undersökningar är 59–89 procent villiga att riskera livet i en icke-stridande roll. Bland 15–24 åringar är andelen 61 procent.<sup>72</sup>



<sup>72</sup> Ungdomsbarometern/MSB (2022)

	FOI 18	FM 20	FOI 22	FM 22	MCHS 22	FM 23	FM 24
Mycket villig	39	37	40	41	56	38	40
Ganska villig	37	25	36	23	33	21	21
Totalt	76	62	76	64	89	59	61

Rollen som kräver mest uppoffringar av individen handlar om att med fara för livet delta i en stridande roll. Bland de genomgångna undersökningarna är 31–60 procent villiga att delta i en stridande roll. Bland 15–24 åringar är andelen 40 procent.<sup>73</sup> Undersökningarna som rör 17-åringar visar att 49–57 procent är villiga delta i en stridande roll.<sup>74</sup>



	FOI 18	FM 20	FM 22	FOI 22	MCHS 22	FM 23	FM 24	AB 24
Mycket villig	21	19	21	22	27	20	20	-
Ganska villig	29	12	14	26	33	12	12	-
Totalt	50	31	35	48	60	32	32	44

### 2.3.3. Skillnader kopplat till bakgrundsvariabler

#### **Utländsk bakgrund**

Under Folk och försvars rikskonferens i Sälen 2024 höll statsministern Ulf Kristersson ett anförande. Bland annat sa han:

<sup>73</sup> Ungdomsbarometern/MSB (2022)

<sup>74</sup> Novus/Plikt- och prövningsverket (2022); Novus/Plikt- och prövningsverket (2023); Novus/Plikt- och prövningsverket (2024).

”...Även vi måste börja tala högt om de förväntningar som följer av ett svenskt medborgarskap. Ytterst handlar det om att med vapen i hand - och med livet som insats – försvara Sverige, våra värderingar och vårt sätt att leva. Medborgarskap är inte en resehandling.”<sup>75</sup>

Det tolkades av flera som att statsministern antydde att människor med utländsk bakgrund hade lägre försvarsvilja. Efteråt utvecklade han resonemanget i flera intervjuer och menade då att en del invandrare är mindre benägna att försvara Sverige och att det måste ställas högre krav på den som fått ett svenskt pass att denne måste fullgöra sina skyldigheter mot Sverige.<sup>76</sup> Uttalandena ledde till att Järvaveckan Research ville undersöka försvarsviljan – och fann att det inte var några skillnader, i alla fall inte några negativa, mellan människor med utländsk bakgrund och dem med svensk bakgrund.<sup>77</sup> Samma resultat har även FOI, Marie Cederschiölds högskola och Försvarsmakten kommit fram till i sina undersökningar.<sup>78</sup>

I diagrammet nedan visas resultatet från tre undersökningar som tar upp utländsk bakgrund<sup>79</sup> (UB) eller utrikesfödd (UF). Precis som tidigare redovisar MCHS högre siffror än andra mätningar. Två av undersökningarna, FM 23 och Järva 23 rör boende i utsatta områden (UU). I FM 23 ingick även utrikesfödda utanför Europa som deltog i Kantar Publics onlinepanel (FM 23 panel). Medelvärdet av de tidigare undersökningarna, med bred allmänhet, finns med som jämförelse.

Undersökningarna visar att över 50 procent av boende i ett utsatt område med utländsk bakgrund är villiga att delta i en stridande roll med fara för det egna livet. När allmänheten i stort får samma fråga svarar i snitt 42 procent att de är villiga. Inte heller bland personer med utländsk bakgrund som bor i ett utsatt område finns det stöd för att försvarsviljan skulle vara lägre. Tvärtom finns det en större villighet att delta i strid än vad personer med svensk bakgrund har.

Det kan dock ifrågasättas hur representativa respondenterna – och därmed även hur tillförlitligt resultatet är. I de två undersökningarna har 44–46 procent av respondenterna högskoleutbildning, vilket överensstämmer väl med den genomsnittliga utbildningsnivån i befolkningen.<sup>80</sup> För att de svarande bättre ska spegla befolkningen i utsatta områden borde utbildningsnivån vara lägre, då mycket tyder på att den generellt är lägre än rikssnittet.<sup>81</sup> Dessutom har båda studierna en viss överrepresentation av män bland respondenterna.<sup>82</sup> Det är välkänt att män brukar ange en högre villighet än kvinnor.

---

<sup>75</sup> Regeringskansliet (2024-01-08).

<sup>76</sup> Göteborgs-Posten (2024-01-16).

<sup>77</sup> Boije, Edvin (2024-04-19)

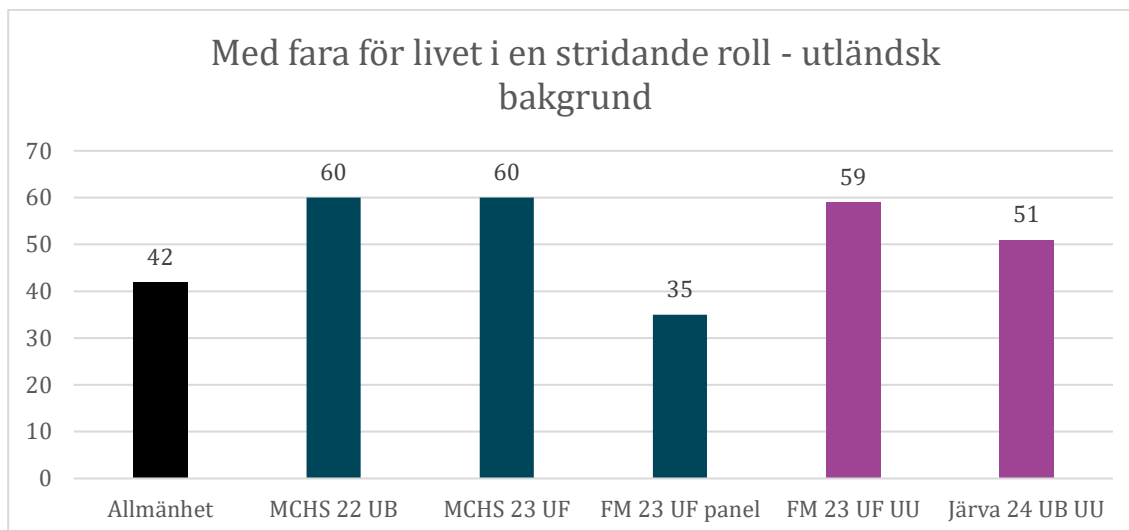
<sup>78</sup> Karlsson, Magnus (2024-01-03); Göteborgs-Posten (2024-01-16); Kantar Public/Försvarsmakten (juni 2023).

<sup>79</sup> SCB definierar utländsk bakgrund som en person som är född utomlands eller vars båda föräldrar är födda utomlands.

<sup>80</sup> Kantar Public/Försvarsmakten (juni 2023); Järvaveckan Research (2024); SCB (2025-01-27)

<sup>81</sup> Polisen (2017), s. 18, s.22.

<sup>82</sup> Järvaveckan Research (2024) har 55% män. Kantar Public/Försvarsmakten (juni 2023) har 53% män bland onlinepanelen och 62% män bland boende i utsatta områden.



### **Kön**

En bakgrundsvariabel där det däremot finns skillnader, som upprepas i de allra flesta studier, handlar om kön. Störst är skillnaderna när det handlar om villigheten att delta i en stridande roll, då kvinnor konsekvent uppger en lägre grad – i vissa studier är det påfallande stora skillnader. Till exempel visar Aftonbladets undersökning att 61 procent av männen var beredda att delta i det militära försvaret av Sverige, även med fara för eget liv, jämfört med endast 27 procent av kvinnorna.<sup>83</sup> Liknande resultat får Ungdomsbarometern då unga män uppger 36 procentenheter högre villighet än unga kvinnor att delta i en stridande roll. Däremot är unga kvinnor mer villiga än unga män att delta i en icke-stridande roll som inte innebär fara för livet.<sup>84</sup> När det handlar om att delta i en icke-stridande roll utan fara för livet, exempelvis i sociala insatser, uppger kvinnor i flera undersökningar en högre villighet än män.<sup>85</sup>

Från forskningen som rör riskperception är det också välkänt att det finns skillnader mellan kön. När synen på risker undersöks med kvalitativa metoder istället för kvantitativa har resultatet i flera fall blivit motstridiga. Män och kvinnor förefaller se olika risker. Generellt sett har kvinnor en högre riskperception - fler situationer upplevs som hotfulla.<sup>86</sup> Även bland män finns det skillnader i riskperception. Vita män har en relativt låg riskuppfattning, något som brukar kallas vitmanseffekten eller white male effect. Förklaringarna till effekten tros vara att vita män är en privilegierad grupp i samhället, något som visar sig i exempelvis högre socioekonomisk status jämfört med icke-vita män och kvinnor. Flera forskare drar slutsatsen att skillnader i riskperception främst beror på ojämlikheter mellan olika grupper i samhället

<sup>83</sup> Demoskop/Aftonbladet (2024),

<sup>84</sup> 57% män och 21% kvinnor uppger att de är villiga att delta i en stridande roll. 91% kvinnor och 82% män uppger att de är villiga att delta i en icke-stridande roll utan fara för livet. Ungdomsbarometern/MSB (2022)

<sup>85</sup> Verian (2024); Ungdomsbarometern/MSB (2022); Jonsson & Wedebrand (2021)

<sup>86</sup> Gustafsson (1998); Wester-Herber & Warg (2002); Öhman & Olofsson (2009)



eftersom personer med utländsk bakgrund men även kvinnor har en högre riskperception.<sup>87</sup> Kan det vara liknande när det gäller villigheten att delta i krig?

De vanligaste anledningarna till att inte vilja bidra till totalförsvaret är att man är för gammal eller har hälsoproblem. När man ser till kön så uppger kvinnor oftare att de har dålig kunskap, inte känner att de har förmågan eller för att de är rädda. Män som inte vill bidra anger i högre grad att man helt enkelt inte vill, är emot krig eller att man inte har något förtroende för totalförsvaret.<sup>88</sup> Att kvinnor har en lägre tilltro till den egna förmågan och kunskapen kan ses en effekt av att könsnormer påverkar, samt är ett tecken på ojämlikhet mellan könen. Könsnormer kan också förklara mäns högre villighet att delta i en stridande roll, det finns traditionella förväntningar på att mannen ska ta på sig en försvarande roll. Könsnormer, och särskilt maskulinitetens roll kopplat till försvarsvilja, är något som bör undersökas närmare i fortsatt forskning.

	Totalt	Kvinnor	Män	18-29 år	30-49 år	50-64 år	65+ år
Utan fara för livet i icke-stridande roll	84	85	83	77-	84	89+	85
Fara för livet i icke-stridande roll	61	50-	71+	52-	61	70+	58-
Med fara för livet i stridande roll	32	14-	50+	29	32	37+	30

Verian/Försvarsmakten (2024). Försvarsvilja bland allmänheten, uppdelat på kön och ålder.<sup>89</sup>

### **Ålder**

Det finns åldersrelaterade skillnader, även om de ofta inte är lika markanta som skillnaderna kan vara mellan könen. Yngre och äldre åldersgrupper uppger generellt en lägre villighet än snittet. I åldersgruppen 30 till cirka 65 år är villigheten att bidra som högst.<sup>90</sup>

Ungdomsbarometern och Plikt- och prövningsverkets mätningar fokuserar på unga, en särskilt relevant målgrupp för rekryteringen till totalförsvaret, framför allt den militära delen. 17-åringarna i Plikt- och prövningsverkets undersökningar skiljer sig från både allmänhetens genomsnitt och 15–24-åringarna i Ungdomsbarometerens undersökning. De visar en avsevärt lägre vilja att delta i en icke-stridande roll, men en högre benägenhet att delta i en stridande

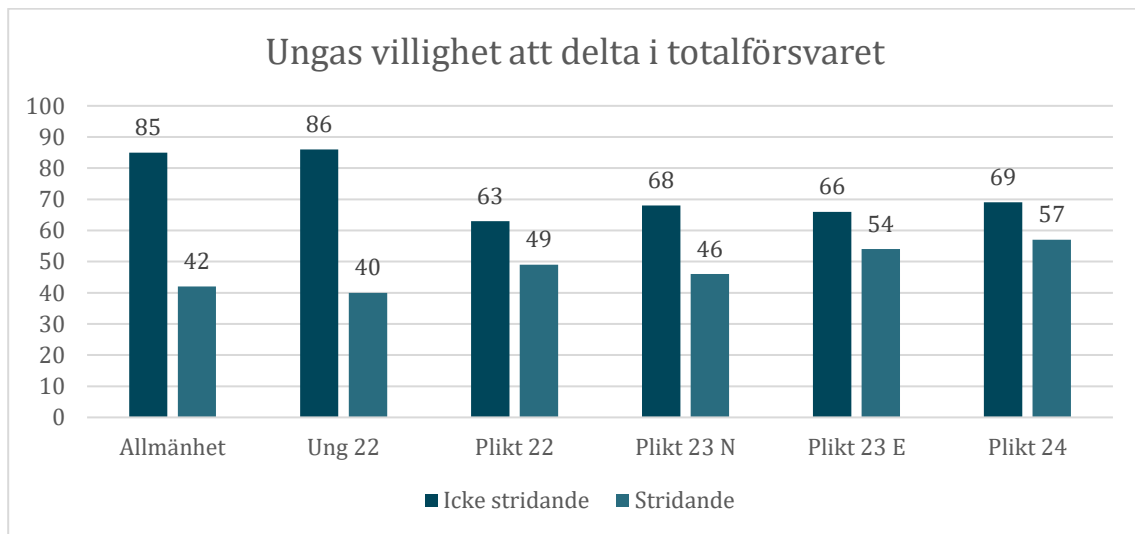
<sup>87</sup> Öhman & Olofsson (2009), s.62; Olofsson & Rashid 2011; Wester-Herber & Warg (2002); Baez Ullberg (2024-10-03).

<sup>88</sup> Verian (2024), s. 51–53.

<sup>89</sup> Verian (2024). Signifikanta skillnader är markerade med + och -.

<sup>90</sup> Verian (2024); Jonsson & Wedebrand (2021).

roll jämfört med övriga grupper. En möjlig förklaring är att frågorna i undersökningen utelämnar faran/icke-faran för det egna livet.



## 2.4. Tillit

Kriser kan både stärka och rasera förtroendet för myndigheter, förtroendevalda och den förda politiken. Exempelvis så ökade covidpandemin förtroendet för myndigheter.<sup>91</sup> En annan viktig aspekt är den mellanmänniska tilliten, som brukar undersökas med frågan: I vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet? Tilliten varierar kraftigt mellan olika delar av samhället och verkar förklaras av boendemiljön. 68 procent bland allmänheten ansåg att människor i allmänhet går att lita på. Utrikesfödda utanför Europa hade en snarlik siffra, 62 procent. Däremot var det en betydligt färre, 38 procent, bland utrikesfödda utanför Europa och som dessutom bodde i ett utsatt område som ansåg att människor i allmänhet går att lita på.<sup>92</sup> När utsatta områden i Uppsala kommun undersöks hittas liknande skillnader.<sup>93</sup>

Temat tillit är inkluderat i denna studie eftersom det länge har ansetts ha en påverkan på försvarsviljan. I ett försök att testa samband mellan social sammanhållning – där mellanmännisklig tillit och förtroende för myndigheter ingår – och försvarsvilja hittades dock inget starkt samband. Försvarsviljan var i studien uttryckt utifrån villigheten att ta en stridande eller icke-stridande roll samt om Sverige som land bör göra väpnat motstånd om vi blir anfallna.<sup>94</sup> Frågan om vad som påverkar försvarsviljan bör undersökas närmare, framför allt i kvalitativa studier.

<sup>91</sup> Esaiasson, Sohlberg, Ghersetti & Johansson (2020)

<sup>92</sup> Kantar Public/Försvarsmakten (juni 2023)

<sup>93</sup> Widmalm & Persson (2024), s. 30.

<sup>94</sup> Andersson & Wedebrand (2024)

## 2.5. Delaktighet

Temat delaktighet handlar om känslan att vara en del av samhället och en del av Sveriges beredskap. De allra flesta, 91 procent, känner samhörighet med Sverige och känslan är stabil över tid. Fler kvinnor och personer över 50 år känner samhörighet med Sverige. Bland unga, 18–29 år, minskar dock samhörigheten till 83 procent.<sup>95</sup> Vanliga orsaker till att inte känna samhörighet är att man inte håller med om den ideologiska eller politiska utvecklingen och att man står utanför trygghetssystemet. Nedan visar de öppna svaren kodade i olika kategorier.<sup>96</sup>

Varför känner du inte samhörighet med Sverige? (öppen fråga) <sup>97</sup>	
Regeringen/politikerna gör beslut som ej är bra för Sverige /uppfyller inte sina åtaganden	26
Det är inte mitt Sverige längre/det är inte det Sverige jag växte upp i	15
Splittrat land/alla tycker så olika/samhället slits isär	12
För mycket invandring	12
Finns inget att känna samhörighet med/finns inte någon gemensam kultur kvar att samlas kring	11
Tveksam värdegrund hos befolkningen/folket	11
För mycket kriminalitet/känner mig inte trygg längre	8
Finns inga skolor/vård/välfärd/trygghetssystem kvar längre - Tveksam värdegrund hos befolkningen/folket	8
Alla ser sig själva/själviskt samhälle	5
Rättssäkerhet saknas/inte ett demokratiskt land/gränslöst samhälle	4
Gått med i Nato/för mycket inflytande av USA	4
Känner inte att jag hör hemma här	4
Rasism	3
Andra religioner som har tillåtits tagit över delar av Sverige	2
Sverige har blivit ett för kallt land att bo i	2
Annat	29
Vet ej	8

<sup>95</sup> Verian/Försvarsmakten (2024), s.13-14. Minskningen bland unga är statistisk signifikant.

<sup>96</sup> Verian/Försvarsmakten (2024), s.13-14.

<sup>97</sup> Verian/Försvarsmakten (2024), s.17.

Försvarsmakten lät 2023 undersöka om det var skillnad bland utrikesfödda utanför Europa. Det fanns knappt några skillnader. 94 procent bland allmänheten i stort kände samhörighet med Sverige, jämfört med 91 procent bland utrikesfödda utanför Europa. Däremot var samhörigheten med Sverige lägre bland utrikesfödda utanför Europa som dessutom bodde i ett utsatt område. I de utsatta områdena kände 81 procent samhörighet med Sverige. Bland kvinnor var det endast 75 procent.<sup>98</sup>

Kopplat till samhörighet med landet är identifikationen som svensk medborgare. Försvarsmakten lät 2024 och 2020 undersöka detta. De vanligaste svarsalternativen visas nedan, 2020 års siffror inom parentes.<sup>99</sup>

Jag ser mig själv som en:

- Medborgare i Sverige 57% (56%)
- Del av mitt lokala samhälle 14% (12%)
- Självständig och oberoende människa 10% (12%)
- Världsmedborgare 9% (8%)
- Medborgare i EU 7% (8%)

Mellan könen finns inga skillnader när det gäller medborgare i Sverige men fler män ser sig som del av sitt lokala samhälle och som en självständig och oberoende människa. Fler kvinnor ser sig som en världsmedborgare.<sup>100</sup>

2022 lät MSB genomföra fokusgrupper. Flera av undersökningarna som tas upp i denna rapport är kvantitativa med få öppna svarsalternativ. I kvalitativa undersökningar som fokusgrupper går det att få ett annat djup och förståelse. Flera frågor i fokusgrupperna handlade om samhällssyn och den egna rollen i samhället. Tre teman kunde urskiljas när respondenterna fick beskriva hur och när de känner sig som en del av samhället:

- Genom en koppling till samhällsfunktioner som till exempel att betala skatt, att ha en anställning, att rösta, att sopsortera.
- Genom sina relationer och det egna grannskapet som inte är nära relationer, men som ger en känsla av sammanhang, bortom hemmet och familjen.
- Genom en upplevelse som till exempel när man har "klivit in" och hjälpt någon annan, eller själv blivit hjälpt.<sup>101</sup>

Att ha ett yrke som har en samhällsviktig roll underlättade att känna sig som en del av samhället. Flera såg sin yrkesroll som ett av kugghjulen i det stora maskineriet som samhället är. Majoriteten av dem som nämner yrket som anledningen till att man känner inkludering gör det med glädje eller stolthet. Det finns en känsla av att kunna vara med och aktivt bidra. Även sammanhang som innebar att man träffade andra människor ökade känslan av delaktighet. Det kunde exempelvis vara gruppträningspass, föreningsliv, hälsa på grannar eller bara

---

<sup>98</sup> Kantar Public/Försvarsmakten (juni 2023)

<sup>99</sup> Verian/Försvarsmakten (2024), s.18.

<sup>100</sup> Verian/ Försvarsmakten (2024), s.19.

<sup>101</sup> Attityd/MSB (2022-12-21), s.11.

genom att åka kollektivt och ha andra människor omkring sig. Att hänga med i nyhetsflödet upplevs som gemensamhetsskapande, möjligtvis för att det underlättar samtal med andra.<sup>102</sup> Samhörigheten och samhällsgemenskapen verkar inte vara något som kommer per automatik utan bero på individens egna handlingar.

Mer konkret kopplat till beredskapsområdet kan frågan vara om individen känner sig som en del av Sveriges beredskap. MSB har i flera informationskampanjer till allmänheten använt *Du är en del av Sveriges beredskap* som en slags slogan och lät därför undersöka hur väl det stämde med människors känsla. 51 procent kände sig som en del av Sveriges beredskap. 33 procent svarade nej och 16 procent var tveksamma eller visste inte. Kvinnor uppger i högre utsträckning att de känner sig tveksamma, detsamma gäller den äldsta målgruppen 61–70 år. Unga är de som i lägst grad känner sig som en del av Sveriges beredskap: 44 procent svarar ja, 29 procent svarar nej. Bland dem med högre inkomstnivå är det fler som svarar ja.<sup>103</sup>

## 2.6. Det egna ansvaret

Fram till åtminstone 2020 var det vanligt att frivilligorganisationer och kommuner rekommenderade att människor skulle ha en egenberedskap för tre dygn, 72 timmar. MSB kommunicerade att det handlade om några dagar. Människors eget ansvar vid kriser har sedan dess blivit tydligare – det är en vecka som är utgångspunkten. I propositionen om totalförsvaret 2021–2025 skriver regeringen:

Enskilda individer som inte har ett omedelbart hjälpbehov vid en allvarlig händelse och som har förutsättningar och resurser att klara sig själva bör kunna ta ansvar för den egna försörjningen under en veckas tid och i solidaritet och samarbete med andra bistå varandra i den utsträckning det är möjligt.<sup>104</sup>

När det gäller människors ansvar för hemberedskap finns det inte tydligare uttryckt än propositionstexten ovan. I totalförsvarspropositionen för 2025–2030 är formuleringen snarlik, förutom den viktiga avsaknaden av att enskilda bör kunna hjälpa varandra.

Allmänhetens beredskap och acceptans för en avsevärt lägre nivå av samhällsservice är en förutsättning och en central del för att motstå och lindra konsekvenserna i samhället under höjd beredskap. Personer som under normala förhållanden klarar sig utan stöd från det offentliga bör därför ha beredskap för att klara sig minst en vecka. På så sätt är det möjligt att bidra till samhällets motståndskraft och bidra till att samhällets samlade resurser kan prioriteras dit där behoven är som störst.<sup>105</sup>

I några andra sammanhang är människors ansvar uttryckt som en skyldighet eller plikt. Vid exempelvis bränder, olyckor och krigsfara har människor enligt lag en skyldighet att hjälpa till om det behövs. Den som upptäcker en brand eller olycka ska försöka varna dem som är i fara

---

<sup>102</sup> Attityd/MSB (2022-12-21), s.11.

<sup>103</sup> Kantar Public/MSB (2022), *Försvarsvilja*, s.5.

<sup>104</sup> Prop. 2020/21:30 s. 134.

<sup>105</sup> Prop. 2024/25:34, s. 118–119.

och om det behövs även kalla på hjälp, till exempel genom att ringa 112. Det gäller vid bränder och olyckor som är så pass allvarliga att det är fara för någons liv, allvarlig risk för någons hälsa eller för miljön. Det ingår i ansvaret även att varna och tillkalla hjälp om man får reda på att det är stor risk för en brand eller sådan olycka.<sup>106</sup>

Tjänsteplikten innebär att alla mellan 18 och 65 år har skyldighet att hjälpa till vid bränder och olyckor, om räddningsledaren bedömer att extra stöd behövs. För att tjänsteplikten ska gälla behöver personen ha de kunskaper, hälsa och kroppskrafter som behövs för uppdraget.<sup>107</sup>

Totalförsvarsplikten gäller för alla som är bosatta i Sverige och är mellan 16 och 70 år. En totalförsvarspliktig är skyldig att tjänstgöra inom totalförsvaret antingen som värnpliktig, civilpliktig eller allmänt tjänstepliktig.<sup>108</sup>

### 2.6.1. Acceptans och kännedom

Det finns hög acceptans bland människor att man ska ha en hemberedskap. I en undersökning från 2022 tyckte nio av tio respondenter att det är rimligt att man har ett personligt ansvar för att kunna klara sig själv en tid vid kriser och krig.<sup>109</sup>

Acceptansen är utbredd även för en veckas-budskapet, som kom i och med den senaste totalförsvarspropositionen. Bland dem som svarade på en MSB-enkät i maj 2022 var det 88 procent som tycker att nedanstående beskrivning är en rimlig utgångspunkt för hur kriser och krig ska hanteras. Endast fyra procent motsatte sig beskrivningen och åtta procent valde tveksam/vet ej.<sup>110</sup>

Myndigheter, företag och organisationer har ett stort ansvar för att samhället ska kunna hantera kriser och krig, men alla som bor i Sverige har också ett ansvar. Är du vuxen och frisk måste du räkna med att kunna klara dig utan samhällets stöd under minst en veckas tid vad gäller mat, vatten, värme och kommunikation.

I december 2023 ställdes en snarlik fråga och då höll 86 procent med om beskrivningen. Det finns signifikanta skillnader kopplat till ålder. Betydligt färre, 73 procent, bland 18–29-åringar instämmer i beskrivningen.<sup>111</sup> Även innan MSB gav ut *Om krisen eller kriget kommer* eller initierade Krisberedskapsveckan var acceptansen utbredd. 2017 var det 86 procent som visste att man behöver ta eget ansvar vid en kris. Det var dock bara 35 procent som svarade att de visste vad man ska göra vid en kris.<sup>112</sup>

Ansvarssynen har utökats kring hur många dagar människor ansåg det vara rimligt att man skulle klara sig på egen hand. År 2016 ansåg 47 procent att det var rimligt att privatpersoner

---

<sup>106</sup> 2 kap. 1§ Lag (2003:778) om skydd mot olyckor

<sup>107</sup> 6 kap. 1§ Lag (2003:778) om skydd mot olyckor

<sup>108</sup> 1 kap. 2–3§ Lag (1994:1809) om totalförsvarsplikt

<sup>109</sup> Marie Cederschiöld högskola (2023), s. 4.

<sup>110</sup> Kantar Public/MSB (2022), *Försvarsvilja och samhällets skyddsvärden*.

<sup>111</sup> Attityd/MSB (2024)

<sup>112</sup> Demoskop/MSB (2017), s.6.

var förberedda för att klara tre dygn utan samhällets stöd. En så pass lång period som en vecka fanns inte ens med bland svarsalternativen.<sup>113</sup>

### 2.6.2. Hur förberedda är människor?

I flera undersökningar har människor fått uppskatta hur länge de tror kunna klara sig själva vid en samhällskris. Eftersom det handlar om uppskattningar kan den egna beredskapen i verkligheten vara både högre och lägre. MSB har vid flera tillfällen ställt frågan:

Om vi antar att viktiga samhällsfunktioner som el, vatten, internet och telekommunikationer slås ut, liksom möjligheterna att handla mat. Hur lång tid tror du att du som privatperson kan klara dig utan samhällets stöd?

De flesta människor är inte tillräckligt förberedda om vi beaktar regeringens förväntan om att enskilda bör kunna klara sig i en vecka. Det vanligaste brukar vara att människor uppskattar att de klarar sig i minst tre dygn.<sup>114</sup> Den högsta siffran sedan MSB startade mätningarna är från oktober 2022, då 37 procent svarade att de skulle klara sig i minst en vecka, vilket är enskildas ansvar att kunna göra.<sup>115</sup> År 2019 var det 11 procent som uppgav att de skulle klara sig i en vecka eller längre.<sup>116</sup> Det var först inför att MSB skulle börja genomföra den nationella kampanjen Krisberedskapsveckan (numera Beredskapsveckan) som undersökningar där människor fick uppskatta den egna beredskapen började göras regelbundet. Diagrammet nedan visar en resultat från fyra undersökningar.<sup>117</sup>

---

<sup>113</sup> Markör/MSB (2016), s 5.

<sup>114</sup> Se till exempel Enkätfabriken/MSB (2019).

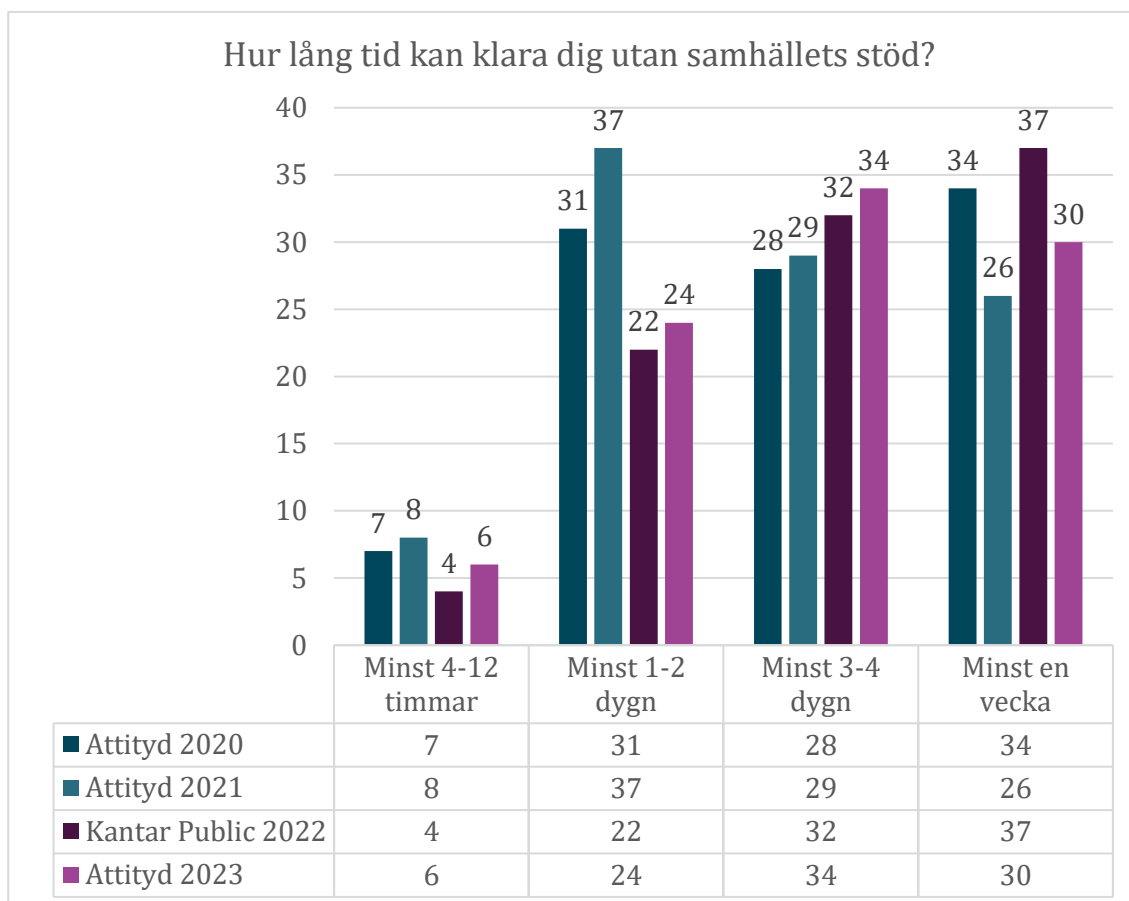
<sup>115</sup> Kantar Public/MSB (2022). *Försvarsvilja*.

<sup>116</sup> Enkätfabriken/MSB (2019)

<sup>117</sup> Sammanslagning flera undersökningar. Minst 1000 personer medverkar i varje undersökning. Frågeställningen har varit densamma vid alla tillfällen: Om vi antar att viktiga samhällsfunktioner som el, vatten, internet och telekommunikationer slås ut, liksom möjligheterna att handla mat. Hur lång tid tror du att du som privatperson kan klara dig utan samhällets stöd?

Samtliga undersökningar har genomförts på uppdrag av MSB.

Attityd/MSB (2020); Attityd/MSB (2021); Attityd/MSB (2024); Kantar Public/MSB (2022), *Försvarsvilja*.



En undersökning som visar ett ovanligt, men positivt, resultat är gjord av Centrum för civilsamhällsforskning på Marie Cederschiöld högskola år 2022. Undersökningen hade 5000 respondenter, till skillnad från det vanliga drygt 1000 respondenter. 57 procent uppgav att de hade beredskap för att klara vardagen i en vecka i händelse av kris.<sup>118</sup>

I en äldre undersökning, Kaoskollen, från 2014 svarade 70 procent att de skulle klara sig minst en vecka.<sup>119</sup> Det är en ovanligt hög siffra jämfört med andra undersökningar. Troligen beror den höga siffran på att det fanns fler svarsalternativ om en ännu längre självförsörjningstid, som två veckor och en månad, och att människor då vill välja en form av mittenalternativ.

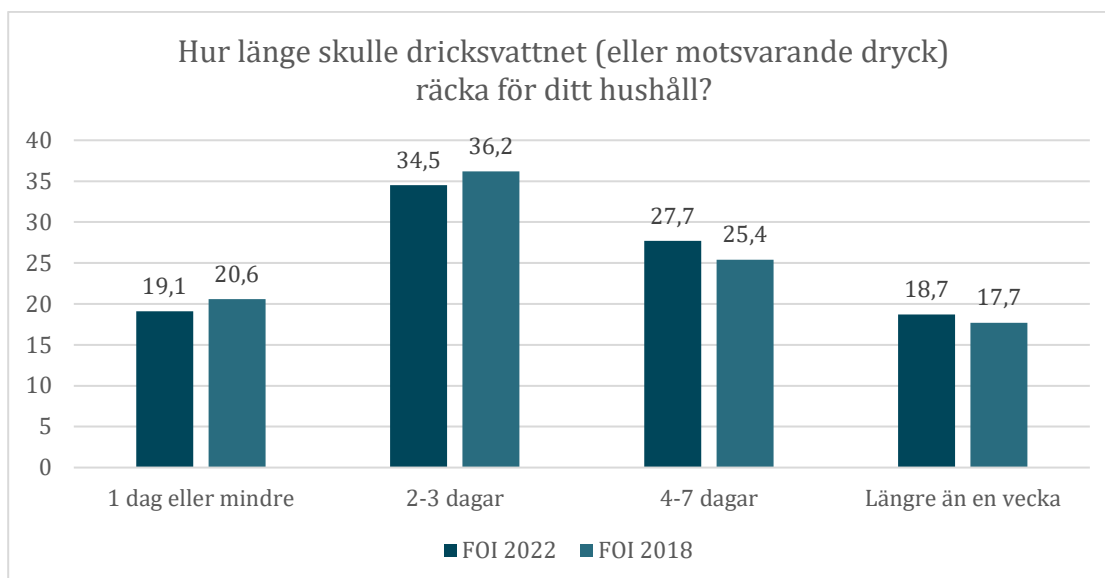
FOI har undersökt allmänhetens förberedelser kring bland annat vatten och mat. Respondenterna fick bedöma hur länge deras hushåll skulle klara vätske- och matbehov med bara det som finns tillgängligt i hemmet. 54 procent av respondenterna svarade att vätskan skulle räcka som längst i tre dagar. Det finns inga statistiska signifikanta skillnader med undersökningen 2018.<sup>120</sup>

<sup>118</sup> Marie Cederschiöld högskola (2023), s. 4.

<sup>119</sup> Sifo/Infratek (2014).

<sup>120</sup> Wedebrand & Andersson (2023), s.15.





Wedebbrand & Andersson (2023). Hemberedskap dricksvatten (eller motsvarande dryck) <sup>121</sup>

### 2.6.3. Synen på de egna förberedelserna

Den egna beredskapen uppfattas som bristfällig. Endast 27 procent upplevde hushållets beredskap som god, i en undersökning från 2021. Det var i stort sett samma resultat år 2019.<sup>122</sup> Några år tidigare, 2017, var siffrorna betydligt högre. Då bedömde 45 procent att det egna hushållet hade en god beredskap för kriser i fredstid. Vid krigshot var den egna beredskapen lägre, 25 procent.<sup>123</sup> Det är värt att betänka att beredskapen inte sattes i relation till ett tidsspänn.

### 2.6.4. Ansvar att dela med sig

Totalförsvarspropositionen för 2021–2025 gör gällande att enskilda individer ska bistå varandra i den utsträckning det är möjligt.<sup>124</sup> Solidaritet och samarbete ses nästan som förutsättningar för att så många människor som möjligt ska klara sig utan samhällets stöd i en vecka. De flesta är villiga att dela med sig av den egna hemberedskapen. Men föga förvånande är villigheten att vara solidarisk högre om det är personer man känner eller har i sin omedelbara omgivning – till skillnad från om det är någon man inte känner. 2023 var det ändå 15 procent av de tillfrågade som kunde tänka sig att dela med sig av hemberedskapen till "vem som helst".<sup>125</sup> Frågan har undersökts tidigare, men med annorlunda svarsalternativ. 2021 och

<sup>121</sup> Wedebbrand & Andersson (2023), *Den svenska allmänhetens hemberedskap och försvarsvilja*.

Frågan som ställdes: Utifrån vad du har hemma i dag, exempelvis i dunkar eller flaskor, hur länge tror du att dricksvattnet (eller motsvarande dryck) skulle räcka för personerna i ditt hushåll? I undersökningen fick respondenterna besvara frågor kopplat till ett scenario som innebar att det var elavbrott.

<sup>122</sup> Attityd/MSB (2021), *Kampanjmätning Krisberedskapsveckan 2021*. s. 25.

<sup>123</sup> Demoskop/MSB (2017)

<sup>124</sup> Prop. 2020/21:30 s. 134.

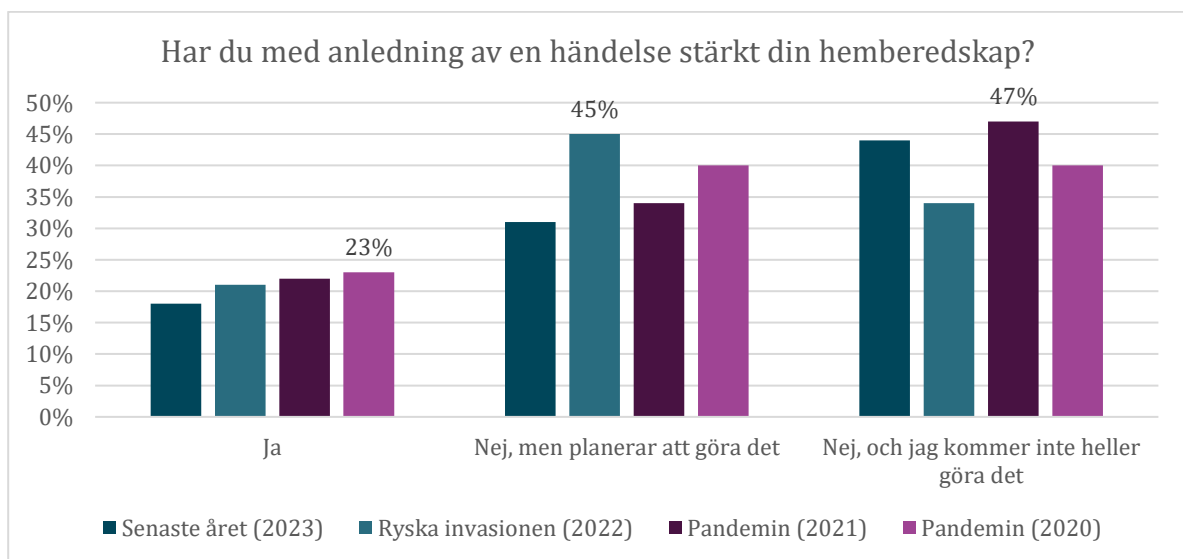
<sup>125</sup> Attityd/MSB (2024)

2020 var det nästan 60 procent som kunde tänka sig att dela med sig i ganska eller mycket stor utsträckning av sin hemberedskap under en kris.<sup>126</sup>

## 2.7. Omvärlden

Omvärldshändelser tros spela en stor roll för benägenheten att förbereda sig. Därför har allmänheten vid flera tillfällen tillfrågats om de med anledning av en händelse har stärkt sin hemberedskap. Inledningen under pandemin år 2020 var då högst andel, 23 procent, angav att de hade stärkt sin hemberedskap.<sup>127</sup> Men skillnaderna är små. Det finns ingen enskild händelse som markant har gjort att människor har blivit bättre förberedda. Däremot var Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina 2022 en händelse som gjorde att många, 45 procent, började planera att stärka hemberedskapen.<sup>128</sup>

Beroende på undersökning så svarar 34–47 procent att de inte har stärkt sin hemberedskap, och inte heller planerar att göra det heller.<sup>129</sup> Det problematiska med den gruppen är att den innehåller människor med motsatta bevekelsegrunder: det är de som redan bedömer sig själva som tillräckligt väl förberedda och därför inte kommer vidta ytterligare åtgärder samt de som inte planerar att förbereda sig för att de inte anser att det ligger i deras ansvar eller för att de ser risken för kriser som så liten. För att komma åt det problemet gjorde MSB en annan uppdelning i den senaste undersökningen där svarsalternativen utökades. Förutom att de svarande fick ange på vilka sätt de stärkt sin hemberedskap fanns alternativet ”ej stärkt, pga. klarar mig redan på min hemberedskap”.<sup>130</sup>



Attityd/MSB (2024); Attityd/MSB (2020); Attityd/MSB (2021); Attityd/MSB (2022-04-06). Stärkt hemberedskapen på grund av händelse.

<sup>126</sup> Attityd/MSB (2021)

<sup>127</sup> Attityd/MSB (2020)

<sup>128</sup> Attityd/MSB (2022-04-06)

<sup>129</sup> Attityd/MSB (2020); Attityd/MSB (2022-04-06); Attityd/MSB (2021); Attityd/MSB (2024).

<sup>130</sup> Attityd/MSB (2024)

Länge har det funnits en tanke om att ett förvärrat omvärldsläge eller egna upplevelser från kris eller krig är det viktigaste incitamentet för att få människor att bli bättre förberedda. Omvärldsläget har försämrats. Varför har i så fall människor inte blivit bättre förberedda? Bättre har det blivit men inte i den takt som önskas – att hushållen kan ansvara för den egna försörjningen i en vecka. Här diskuteras möjliga anledningar.

### 3. Omständigheter som underlättar

Studien syftade också till att undersöka om det fanns andra faktorer än de teman som presenterades i föregående kapitel som påverkar människors incitament. I detta kapitel introduceras två nya teman: samhällsgemenskap och vi har det i oss. De är av en annan karaktär och bör snarare ses som omständigheter som underlättar försvarsvilja och motståndskraft istället för som incitament. Materialet analyseras ur ett något annorlunda perspektiv, där dessa teman både kombinerar och bygger vidare på tidigare teman som engagemang, ansvar och delaktighet. Analysen tar sin början i tidigare dokumentgenomgång och intervjuer, samtidigt som nytt material inkluderas.

#### 3.1. Samhällsgemenskap

I reklamsammanhang, särskilt när det kommer till partipolitik, är uttrycket **tillsammans** uttjatat och antar lätt en hurtig ton som inte faller alla i smaken. Men när det handlar om totalförsvaret är det ingen falsk marknadsföring. Det behövs att alla ska med för att försvaret av Sverige ska bli så effektivt som möjligt. Tillsammans känslan kan ersättas med uttryck som samhällsgemenskap, social sammanhållning, nationell sammanhållning eller medborgarsinne. En känsla som bör infinna sig redan i fredstid.

Inom partipolitiken har uttrycket samhällsgemenskap börjat användas på senare år. Socialdemokraterna tillsatte mars 2023 elva arbetsgrupper som ska göra en samhällsanalys inom olika områden. Till partiets kongress 2025 ska förslag på reformer och satsningar presenteras med syfte att skapa en ny samhällsgemenskap.<sup>131</sup> Kristdemokraterna har en tradition av samhällsgemenskap. Fram till 1988 hette deras medlemstidning nämligen Samhällsgemenskap.<sup>132</sup> I oktober 2024 startade Kristdemokraterna en arbetsgrupp som ska forma politik som stärker samhällsgemenskapen. I juli ska gruppen rapportera till partistyrelsen. Partierna har samma förhoppning till samhällsgemenskapen. Socialdemokraterna säger att det handlar om att Sverige ska bli mer som Sverige. – Jag vill att vi ska ta med det bästa av det gamla in i det nya. Det som gjort Sverige till ett unikt land i världen. Gemenskapen och samhörigheten. Respekten mellan människor, säger Magdalena Andersson, partiledare, Socialdemokraterna.<sup>133</sup> Kristdemokraterna beskriver att samhällsgemenskap ska laga Sverige. Gruppen ska bland annat behandla värderingsfrågor, civilsamhället, polarisering, kultur och skolan.<sup>134</sup> I andra

---

<sup>131</sup> Socialdemokraterna (2023)

<sup>132</sup> Nationalencyklopedin (2024) sökning på "samhällsgemenskap".

<sup>133</sup> Socialdemokraterna (2023)

<sup>134</sup> Kristdemokraterna (2024); Lann, Elisabet (2024-11-16).

texter från Kristdemokraterna beskrivs samhällsgemenskap som: En vital samhällsgemenskap innebär att medborgarna känner delaktighet och tar ansvar för sig själv och för hela samhället. Delaktighet, tillit och ansvarstagande är avgörande för en god samhällsgemenskap.<sup>135</sup>

Är samhällsgemenskap då samma sak som nationalism? Sverigedemokraterna är det enda parti som använder begreppet och de ser nationalismen som det viktigaste verktyget i arbetet med att bejaka den gemensamma identiteten och samhällets inre solidaritet. När betydelsen utvecklas till att definiera nationen i termer av kultur, språk, identitet och lojalitet, och inte i termer av historisk nationstillhörighet eller genetisk gruppstillhörighet, så menar Sverigedemokraterna att den nationella gemenskapen är öppen även för människor med bakgrund i andra nationer.<sup>136</sup> Skillnaderna förefaller i grunden vara få.

Begreppet samhällsgemenskap är inte helt okomplicerat. Det tidigare statsrådet Carl Tham skriver i en debattartikel att samhällsgemenskap användes på 20- och 30-talen av nationella krafter som hade demokratin som sin främsta måltavla. Tham framhåller skillnaden mellan solidaritet och gemenskap och tar som exempel att socialförsäkringssystemet är solidariskt med de som har de lägsta inkomsterna, men att ingå i Försäkringskassan är inte att ingå i en gemenskap. Gemenskap är mer emotionellt laddat än solidaritet. Vidare skriver Tham: Vi har gemenskap i föreningar eller bland fotbollssupporters eller i familjer. Samhället består av alla dessa gemenskaper och individer men är inte i sig en allomfattande gemenskap, särskilt inte politiskt – och bör inte heller vara det.<sup>137</sup>

Försvarsberedningen menar att ett enat samhället är viktigt för försvarsviljan. I rapporten Motståndskraft står: Ett samhälle som håller ihop, med förtroende för statsledning och myndigheter samt tillit människor emellan är också viktiga faktorer för att kunna motstå påverkan och säkerställa försvarsviljan.<sup>138</sup>

I stort sett samtliga intervjupersoner instämmer tveklöst i att känslan av samhällsgemenskap är ett viktigt incitament för människors försvarsvilja och motståndskraft.<sup>139</sup> För att stärka denna gemenskap krävs politiska insatser, där samverkan mellan olika politiska områden och nivåer blir en central faktor, något som kan bli väldigt svårt att åstadkomma.<sup>140</sup>

Politiken kan underlätta eller försvåra för gemenskapen, allt ifrån hur bostadsområden planeras, utformning av skolsystem eller arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Men individen själv är inte rådvill.

– All typ av social interaktion med grannar, på arbetsplatsen, släktskap, vänner men även

---

<sup>135</sup> Kristdemokraterna (2022)

<sup>136</sup>Sverigedemokraterna (2019), s.8.

<sup>137</sup> Tham (2023)

<sup>138</sup> Ds 2017:66, s. 45.

<sup>139</sup> Redar (2024-08-23); Wistedt & Hillesøy (2024-05-22); Trupp (2024-09-05); Baez Ullberg (2024-10-03); Wester (2024-11-07); Beckman (2024-04-11).

<sup>140</sup> Weiborn (2024-11-30)

andra delar av samhället är viktiga för att bygga sociala relationer och kulturella gemenskaper, säger Susann Baez Ullberg, universitetslektor i kulturanthropologi.<sup>141</sup>

Ett liknande uttryck som samhällsgemenskap är medborgarsinne, och där brukar även solidaritet ingå. Medborgarsinne kan beskrivas som delaktighet, laglydighet, kritisk rationalism och solidaritet. Det är en knippe medborgarnormer som allmänheten håller med om. Petersson skriver att medborgarsinne i Sverige kan beskrivas som:

- Delaktighet – att gå och rösta och vara aktiv i föreningslivet
- Laglydighet – inte smita från skatt eller fuska med bidrag
- Kritisk rationalism – sätter värde på att bilda sig en egen uppfattning oberoende av andra
- Solidaritet – tänka på andra och exempelvis handla miljövänligt.<sup>142</sup>

### 3.1.1. Brister i samhällskontraktet

Samhällskontraktet är den tänkta överenskommelsen mellan medborgarna och staten, då staten har vissa åtaganden som att ge skydd, utbildning, sjukvård och rättvisa mot att medborgarna bland annat betalar skatt och följer lagar. Ett fungerande samhällskontrakt är incitamentet för försvarsvilja i Sverige, skriver Jenny Deschamps-Berger i antologin *Ryska krigsskepp, dra åt helvete!*<sup>143</sup>

Att kontraktet och gemenskapen utmanas har tagits upp av flera intervjupersoner. Det handlar både om boende på landsbygden som uppfattar att samhällsservicen minskar och boende i utsatta områden som upplever marginalisering och bristande framtidstro.<sup>144</sup> – Känslan av tillhörighet är så svag. Det finns en svenskfödd generation som inte känner tillhörighet med majoritetssamhället. Det är en röd varningsflagg, säger Lawen Redar, riksdagsledamot, Socialdemokraterna.<sup>145</sup>

Sverige är ett mångkulturellt land. Drygt 20 procent av befolkningen är födda i ett annat land, vilket är fler än i övriga nordiska länder och även fler än vad USA har.<sup>146</sup> Det kan innebära utmaningar för samhällsgemenskapen.

Statsministerns tal tog upp att medborgarskapet kommer med förpliktelser, och antydde att utrikesfödda har lägre försvarsvilja. Det kan uppfattas bedrägligt att inom totalförsvaret prata om gemensamma förpliktelser och att samhället tillsammans ska stå enat och starkt, om individen inte uppfattar att så är fallet i vardagen. Om man upplever att samhället brister i samhällskontraktet och inte kan ge bra sjukvård, bra skola och ett tryggt samhälle.<sup>147</sup> – Vardagen gör våra liv. Det är vardagen som avgör om man känner sig inkluderad eller inte,

---

<sup>141</sup> Baez Ullberg (2024-10-03)

<sup>142</sup> Petersson (2022), s. 21.

<sup>143</sup> Deschamps-Berger & Oksanen (red) (2023), s. 193.

<sup>144</sup> Kvarnlöf (2024-11-08); Redar (2024-08-23); Malm (2024-09-25); Wester; Beckman (2024-04-11); Kämpargård (2024-09-18); Lundby Wieslander (2024-09-20)

<sup>145</sup> Redar (2024-08-23)

<sup>146</sup> SCB (2024-04-22); Moslimani & Passel (2024-09-27).

<sup>147</sup> Wester (2024-11-07); Kvarnlöf (2024-11-08); Baez Ullberg (2024-10-03); Lundby Wieslander (2024-09-20).

säger Susann Baez Ullberg, universitetslektor i kulturanthropologi.<sup>148</sup>

Försvarsmakten tror dock att diskussioner kring totalförsvarets innehåll, exempelvis vad som är viktigt att försvara och ens egen roll i det hela kan vara en av nycklarna till att öka inkludering.

– Det finns invånare som i undersökningar säger: varför ska jag försvara Sverige när Sverige inte försvarar mig? Totalförsvaret kan användas för att minska utanförskapet, säger Robert Trupp, projektledare totalförsvarskunskap, Försvarsmakten.<sup>149</sup>

Att enas genom specifika frågeställningar håller Petter Beckman med om. Beckman har jobbat med lokaljournalistik i Stockholm under många år och bland annat drivit initiativet #EttStthlm, där medieföretaget Direktpress ville motverka segregation och minska polarisering genom ett problemlösande perspektiv i journalistiken.<sup>150</sup>

– Gemensamma dilemman bygger gemenskap. Man är inte så olika varandra som man kanske tror, säger Petter Beckman, journalist.

Som exempel tar han frågor som rör skolvalet som alla brottas med oavsett bakgrund eller inkomstnivå – alla vill att ens barn ska gå i en bra skola.<sup>151</sup>

### ***Ett bra land att leva i***

Synen på Sveriges utveckling är nära kopplad till frågan om utanförskap och påverkar i hög grad människors hopp och framtidstro. Går utvecklingen i Sverige åt rätt eller fel håll? Denna fråga kan ses som en indikator på hur människor uppfattar samhällets riktning. Om allt blir sämre och sämre – finns det fortfarande någonting kvar som är värt att försvara?

SOM-institutet har undersökt detta under flera decennier, och resultaten visar en tydlig trend. I undersökningen från 2023 ansåg hela 75 procent att utvecklingen går åt fel håll. Detta markerar en kraftig försämring i jämförelse med 2012, då endast 39 procent hade samma uppfattning. Vid den tidpunkten tyckte nästan lika många, 30 procent, att utvecklingen gick åt rätt håll.<sup>152</sup> Widmalm och Persson undersökte 2023 hur det ser ut i utsatta områden i Uppsala kommun. Där uppger ännu fler, 81 procent att utvecklingen i Sverige går åt fel håll.<sup>153</sup>

Även om framtiden av många ses på med uppgivenhet så är det betydligt fler som ser positivt på nuvarande livssituation i Sverige. Hela 94 procent anser att Sverige är ett bra land att leva i.<sup>154</sup> Sverige toppar rankingarna i internationellt jämförande index av flera områden och aspekter av samhällslivet. De senaste åren har förändringarna varit små. Sverige kan därför anses vara ett av de bästa länderna i världen att leva i.<sup>155</sup> Många försök görs dock för att splittra människor, både från statliga och icke-statliga aktörer.

---

<sup>148</sup> Baez Ullberg (2024-10-03)

<sup>149</sup> Trupp (2024-09-05)

<sup>150</sup> Beckman (2024-04-11)

<sup>151</sup> Beckman (2024-04-11)

<sup>152</sup> SOM-institutet

<sup>153</sup> Widmalm & Persson (2024), s. 22.

<sup>154</sup> Frågan löd: Tycker du att Sverige för dig är ett bra eller ett dåligt land att leva i? Kantar Public/MSB (2022), *Försvarsvilja*

<sup>155</sup> Strömbäck (2022), s. 24.

## 3.2. Vi har det i oss

Människors agerande under kriser och katastrofer är välstuderat. Det finns en forskningstradition, internationellt sedan 1950-talet, men även i Sverige. Det är så pass välbelagt att det går att förvänta sig att människor kommer att hjälpa varandra – och samhället i stort. Om människor uppfattar att samhället brister i omsorg, eller inte förmår att uppfylla ens grundläggande behov, kommer människor starta initiativ och organisera sig för att lösa problemen.<sup>156</sup> Det har observerats vid exempelvis skogsbränderna i Västmanland 2018 och Gävleborg 2018, flyktingsituationen 2016 och efter terrorattentatet på Drottninggatan 2017.<sup>157</sup>

Intervjupersonerna har uttryckt det på lite olika sätt men samtliga menar att människor har en vilja att bidra vid kris och krig. Att människan i grunden är en social varelse med en vilja att ingå i en gemenskap – att vara behövd och vilja bidra och därmed vara den goda medborgaren. När saker väl ställs på sin spets bedömer intervjupersonerna att försvarsviljan kommer att vara stark. Flera återkommer till att försvarsviljan är en känsla av att det finns någonting som är större än mig själv som är betydelsefullt – Sveriges demokrati och mänskliga rättigheter. Men samtidigt finns det en tydlig rangordning. Det som driver människor är i första hand något annat – den närmaste familjen.<sup>158</sup> – Tidigare hade vi en slogan som sa: Sverige är värt att försvara. Men det här är nog på ett väldigt individuellt plan. Jag försvarar mig, min familj och på en lite större nivå – vårt sätt att leva i en konflikt med en motståndare som präglas av någonting helt annat, säger Lars Wistedt, riksdagsledamot, Sverigedemokraterna.<sup>159</sup>

Det kommer därför vara först när vi uppfattar hot mot en själv eller den egna familjen som försvarsviljans insikt, vilja och mod kommer att vakna till liv. Vi kommer få jävlar anamma eller finskans sisu.<sup>160</sup> Vissa ingredienser, som insikten, kan komma tidigare genom att man har tagit del av nyhetsrapporteringen eller diskussioner med andra.

Svenskars agerande i krig är av förklarliga skäl inte studerat. Från andra länder kan vi dock se flera likheter med människors beteende vid kriser. Bland annat handlar det om hur individen reagerar på stress och osäkerhet. Individer har olika strategier för att hantera svårigheter. Det finns också faktorer som underlättar för individen, exempelvis förtroende för ledningen och känslan att ingå i en gemenskap.<sup>161</sup> Sammantaget stärker det bilden av att samhällsgemenskap är väsentlig för försvarsvilja och motståndskraft.

Forskningen visar också att även om det inledningsvis går att förvänta sig att människor samlas kring flaggan så är det en effekt som ebbar ut relativt snabbt.<sup>162</sup> Hur människors försvarsvilja och motståndskraft upprätthålls på längre sikt än några månader är därför något

---

<sup>156</sup> Wraith & Gordon (1986); Wester (2011); Wenger, Dykes, Sebok & Neff (1975); Sandin & Wester (2009).

<sup>157</sup> Wester (2024-11-07); Weiborn (2024-11-30); Asp, Bynander, Daléus, Deschamps-Berger, Sandberg, & Schyberg (2015); Asp, Blomstrand, Deschamps-Berger, Levy-Nilsson, Narby, & Sandberg (2019).

<sup>158</sup> Wistedt (2024-05-22); Trupp (2024-09-05) m.fl.

<sup>159</sup> Wistedt (2024-05-22). Wistedt var vid tiden för intervjun riksdagsledamot. Han är numera avliden.

<sup>160</sup> Carlsson (2024-11-29); Wistedt (2024-05-22).

<sup>161</sup> Kaim, Marciano, Eshel, Kimhi & Adini (2024)

<sup>162</sup> Kaim, Marciano, Eshel, Kimhi & Adini (2024); Sociological Group Rating (2024), Enkätundersökning i Ukraina.



som bör undersökas närmare. Undersökas närmare bör även skillnaderna mellan bland annat män och kvinnor. Kvalitativa studier bör användas för att närmare undersöka vad det beror på. Föreställningar om hur en soldat ser ut och bristande kunskap om totalförsvaret kan påverka, liksom ålder, klass, genus och intersektionalitet.<sup>163</sup>

### 3.2.1. Livsstil

Motståndskraften kan i flera fall ses som ett resultat av ett medvetet livsstilsval. En tanke om att vara självförsörjande, leva sparsamt eller ur miljöhänsyn. Att förbereda sig inför en kris eller ett krig är inte den primära anledningen men blir en bonus.<sup>164</sup> Det innebär att det finns en överlappning mellan hållbarhet och beredskap.

– Ofta är det semantiska skillnader. Pratar vi om klimatförändringar eller översvämning? Jag har mycket lättare att nå ut när jag pratar om självhushållning än livsmedelsberedskap, säger Hugo Malm, projektledare försvarsvilja, Södra civilområdeskansliet.<sup>165</sup>

Med livsstilsvalet följer ofta en mer kollektivistisk syn på samhället. Motståndskraften kan också komma indirekt som ett resultat av ett intresse, exempelvis jägaren som har frysen full, eller scouten som har kunskap att klara sig i naturen eller i bostaden vid elavbrott.<sup>166</sup> Den traditionella peppern delar inte den kollektivistiska samhällssynen utan drivs av att bli en stark förberedd individ. Diskrepansen mellan dessa grupper är stundtals stor. Men beredskapsfrågorna, oavsett om de kommer in indirekt via annat intresse som exempelvis odling eller direkt via att bunkra stora mängder mat, kan binda dem samman. För de delar nämligen intresset för frågorna, även om grupperna kan behöva olika slags tilltal i kommunikationsinsatser för att känna sig träffade.

Livsstilsförändringarna kan komma som följd av en händelse, exempelvis att bli föräldrar, som ofta leder till ett uppvaknande även på beredskapsfronten. Det blir tydligt att man har ett ansvar för fler än en själv. Andra händelser som kan påverka är om man har varit med om en olycka eller kris.<sup>167</sup>

Som tidigare nämnts är ansvarssynen väl utbredd i samhället, och det finns en allmän uppfattning om att beredskap är ett gemensamt ansvar där både individen och staten har en roll. Däremot kan förutsättningarna för att ta detta ansvar variera, beroende på individuella resurser och möjligheter. Några faktorer som påverkar är människors boende och ekonomiska situation. Det är svårare för personer boende i lägenhet att bunkra stora mängder vatten. Personer i lägenhet uppskattar också den egna beredskapen som lägre än villaägare. Ytterligare ett skäl som nämns är att alla inte har de ekonomiska resurser som krävs för att bli bättre förberedda.<sup>168</sup> Bland unga vuxna var det 26 procent som angav att de inte hade råd att

---

<sup>163</sup> Kvarnlöf (2024-11-08); Wittfooth (2024-11-15); Lundby Wieslander (2024-09-20); Baez Ullberg (2024-10-03) m.fl.

<sup>164</sup> Attityd/MSB (2022-12-21); Andersson, Carlsson & Teljfors (2024-11-29); Malm (2024-09-25); Kvarnlöf (2024-11-08)

<sup>165</sup> Malm (2024-09-25)

<sup>166</sup> Weiborn (2024-11-30)

<sup>167</sup> Andersson (2024-11-29)

<sup>168</sup> Wester (2024-11-07)



förbereda sig. Det har länge varit ett fokus på prylar för att öka motståndskraften. Flera intervjupersoner är kritiska mot detta och menar att det behövs ett skifte mot kunskap.<sup>169</sup>

### 3.2.2. Generationsskillnader

De formativa åren, från barndom och upp till omkring 25 års ålder, präglar mycket hur individen ser på världen. Stora händelser som andra världskriget, Berlinmurens fall, terrorattackerna den 11 september, Palmemordet, flodvågskatastrofen, flyktingsituationen och covid 19 påverkar. Likväl som att konjunkturförändringar, filmer, musik och trender påverkar. Därför kommer det alltid att finnas generationsskillnader och drivkrafterna kan skilja sig åt mellan generationer. Situationen inom familjen och vilka berättelser som förs vidare, exempelvis från släktingar som har upplevt krig, påverkar också.<sup>170</sup> Som tidigare nämnts är en stor del av Sveriges befolkning utrikesfödd. Deras uppväxt kommer påverka värderingar och samhällssyn även i Sverige. För dem som har flytt från politiskt förtryck kan det bli ännu viktigare att ta samhällsansvar genom att exempelvis engagera sig i föreningslivet eller partipolitik.

Även avsaknad av berättelser kan påverka. Utrikesfödda utanför Europa som bor i ett utsatt område har en högre tilltro till Försvarsmaktens förmåga än vad människor i allmänhet har.<sup>171</sup> Möjligtvis kan det bero på att de inte har upplevt diskussionerna i Sverige kring den strategiska timeouten, eviga freden eller en-veckas-försvaret.<sup>172</sup> Samma gäller för svenskfödda yngre generationer som växer upp nu.<sup>173</sup>

Pandemin gjorde stor skillnad för MSB:s möjligheter att nå 30–40-åringar, menar Anna Teljfors på MSB. Människor förstod att de var en del av samhället och att det egna agerandet påverkar andra.

– Det har varit svårt att få hipstergeneration att fatta grejen med beredskap och försvarsvilja. De är uppvuxna under ganska goda år och har tagit ganska mycket för givet, säger Anna Teljfors, risk- och kriskommunikatör, MSB.<sup>174</sup>

Under pandemin fungerade budskap som appellerade till människors godhet. Att kunna dela med sig i sociala medier att man gör en god handling, att man tar sitt samhällsansvar. En anledning är att det är en generation där det är viktigt att uppfattas som medveten, exempelvis kring klimat- och genusfrågor.<sup>175</sup>

### 3.2.3. ”Jag vet att jag borde”

I enkätundersökningar om hemberedskap brukar den största gruppen vara planerarna – de individer som planerar att öka sin beredskap. De vet att de borde men har inte tagit tag i det

---

<sup>169</sup> Wester (2024-11-07); Kvarnlöf (2024-11-08).

<sup>170</sup> Baez Ullberg (2024-10-03)

<sup>171</sup> Kantar Public/Försvarsmakten (juni 2023), 42 procent av utrikesfödda i utsatta områden tror att Försvarsmakten är bra rustat till skillnad mot 25 procent av allmänhet eller i en panel av utrikesfödda.

<sup>172</sup> Wittfooth (2024-11-15).

<sup>173</sup> Kantar Public/Försvarsmakten (juni 2023)

<sup>174</sup> Teljfors (2024-11-29)

<sup>175</sup> Teljfors (2024-11-29)

än. Planerarna vållar mycket huvudbry för personerna på exempelvis MSB som arbetar med att öka människors motståndskraft.<sup>176</sup> Planerarna kan sägas handla om kognitiv dissonans. Det är ett psykologiskt begrepp som beskriver den obehagliga känsla som uppstår när en individ har motstridiga tankar, värderingar eller beteendena. Det blir en motsats till uttrycket "jag lever som jag lär". För att minska obehagskänslan försöker individen ändra en eller flera av tankarna, värderingarna eller beteenden, ofta de som är lättast att förändra. Om man inte är villig att ändra sig kan det istället innebära försök att rättfärdiga handlingar eller undvika information som går emot ens tidigare övertygelser.<sup>177</sup> För att nå denna grupp handlar det antagligen om att göra beredskapsfrågorna så enkla som möjligt så att det uppfattas som görbart. Visa på väldigt enkla sätt som stärker den egna motståndskraften. Ett första steg kan handla om att köpa en petflaska med vatten och ha i skafferiet. Denna grupp borde även attraheras av färdiga krislådor som går att köpa.

## 4. Statens roll

Totalförsvaret är hela samhället. Vilka åtgärder bör staten vidta för att öka motståndskraften och försvarsviljan – och finns det något staten inte bör göra? En statlig myndighet varken bör eller kan höja allmänhetens motståndskraft genom att ingripa i opinionsbildning och privatliv, menar Olof Petersson. Gränsen mellan opinionsbildning och statliga informationskampanjer kan tyckas hårfin. Petersson utvecklar det genom att en myndighet kan bidra till att stärka motståndskraften inom ramen för de konstitutionella kraven på opartiskhet, saklighet och respekt för den enskilda människans integritet och för den fria åsiktsbildningen.<sup>178</sup>

Från politiskt håll är det bestämt att människors motståndskraft och försvarsvilja behöver stärkas. Det är dock viktigt att betänka att nivåerna som rör försvarsvilja redan är höga och ofta oerhört stabila över tid. Snarare bör det därför handla om åtgärder för att vidmakthålla det goda resultat som redan finns. Det finns ingen anledning att tro att resultatet skulle vara lägre än det som uppmätts vid flertalet undersökningar.<sup>179</sup> Det går inte heller att nå alla, vilket inte heller är ett problem eftersom de allra flesta är rimligt införstådda i vad som avses.<sup>180</sup>

Intervjupersonerna har lämnat flertalet förslag kring hur staten bör arbeta för att öka människors försvarsvilja och motståndskraft. Ett urval presenteras nedan. Sammantaget kan statens roll vara att agera möjliggörare, sprida kunskap och stödja initiativ som stärker samhällets beredskap. Genom att samarbeta med civilsamhället, företag och andra aktörer kan staten bidra till att skapa en beredskapskultur. Nyckeln till framgång ligger i långsiktighet, samverkan och förankring i människors vardag och kultur.

### Öka kunskapen och förståelsen

En central åtgärd är att arbeta långsiktigt för att öka människors kunskap om totalförsvaret. För att stärka engagemanget behöver individer förstå både helheten, såsom

---

<sup>176</sup> Carlsson, Teljfors & Andersson (2024-11-29).

<sup>177</sup> O'Keefe, D. J. (2002) refererad till Ong, Frewer & Chan (2017); Klein (2019)

<sup>178</sup> Petersson (2022), s.7.

<sup>179</sup> Wittfooth (2024-11-15)

<sup>180</sup> Wester (2024-11-07)

totalförsvorstanken, och det specifika, exempelvis totalförsvarsplikt, och hur de kan bidra på olika sätt. Det är viktigt att betona att det går att göra betydelsefulla insatser för totalförsvaret, både inom det militära försvaret och det civila försvaret, utan att delta i en stridande roll.<sup>181</sup>

Kunskapspridningen kan ske genom traditionella metoder som målgruppsanpassad kommunikation och insatser riktade till områden med låg språkkunskap. För att nå framgång krävs en långsiktig strategi och tålamod – snabba och ogenomtänkta insatser riskerar att skapa oro eller motstånd.

### **Samverkan med civilsamhället**

Statliga myndigheter bör underlätta och stödja initiativ från civilsamhället, trossamfund och företag. Genom att agera som möjliggörare kan staten hjälpa andra aktörer att genomföra idéer som stärker motståndskraften och försvarsviljan.<sup>182</sup> Detta tillvägagångssätt betonas av flera intervjupersoner, som också lyfter fram att vissa budskap kan nå större genomslag när de förmedlas av andra aktörer än staten, exempelvis civilsamhället eller media.<sup>183</sup>

### **Gemenskap genom kultur och ritualer**

Gemensamma kulturella aktiviteter och ritualer kan bidra till att stärka samhällsgemenskapen och skapa en gemensam bild av vad det innebär att vara en del av Sverige. Traditioner som midsommarfirande eller medborgarceremonier nämns som exempel på positiva inslag som kan användas för att skapa en känsla av samhörighet.<sup>184</sup>

### **Journalistikens och mediernas roll**

Utöver statliga insatser spelar medier och journalistik en viktig roll i att bidra till social sammanhållning. Genom att förmedla berättelser om gemensamma ansträngningar och individers bidrag till samhället kan medierna bidra till att öka förståelsen och engagemanget för totalförsvaret och motståndskraft. Begreppet konstruktiv journalistik innebär att inventera olika slags lösningar på ett gemensamt dilemma. Nyhetsberättande blir lösningsfokuserat och automatiskt inkluderande.<sup>185</sup> Traditionellt har nyhetsrapporteringen ofta varit problemorienterad, vilket riskerar att lämna publiken både nedstämd och likgiltig. Lösningsinriktade nyhetsartiklar, däremot, har potential att inge hopp, öka människors kunskap och inspirera till engagemang i samhällsfrågor – både på individuell och kollektiv nivå.<sup>186</sup> Idén med konstruktiv journalistik har anammats av public service, både SVT och SR har som mål att utöka utbudet av konstruktiva medier.<sup>187</sup>

---

<sup>181</sup> Malm (2024-09-25); Wistedt (2024-05-22); Trupp (2024-09-05); Wittfooth (2024-11-15).

<sup>182</sup> Andersson (2024-11-29)

<sup>183</sup> Beckman (2024-04-11); Andersson, Weiborn (2024-11-30) m.fl.

<sup>184</sup> Baez Ullberg (2024-10-03)

<sup>185</sup> Beckman (2024-04-11)

<sup>186</sup> Vetenskapsrådet

<sup>187</sup> SVT (2018-01-09); Beckman (2024-04-11).

## 5. Diskussion och slutsatser

Det är värt att framhålla: Den här studien, liksom materialet häri, är gjord i fredstid. Det är förvisso orostider men krig i Sverige har vi inte upplevt. I andra studier hämtas lärdomar från Ukraina om hur krig påverkar människors attityder och incitament. Vi kan sätta lärdomarna i svensk kontext för att se hur alla våra data som rör försvarsvilja troligtvis skulle påverkas. Men det rör sig om hypoteser. Vid krig i Sverige kan det visa sig vara helt andra temaområden än de som tas upp i denna studie, eller händelser, som påverkar människors insikt, vilja och mod. Vår motståndskraft och uthållighet. Studien kan dock dra slutsatser kring hur försvarsviljan och motståndskraften påverkas i fredstid av kriser, samhällsutveckling och omvärldshändelser.

Kapitlet utgår från materialet och intervjuerna men baseras också på tidigare forskning och erfarenheter.<sup>188</sup> Det avslutas med att studiens frågeställningar besvaras.

### 5.1. Försvarsvilja och motståndskraft är ömsesidigt beroende

Försvarsvilja och motståndskraft används ofta tillsammans, ibland till och med i samma mening i offentliga dokument. Trots detta är deras exakta betydelse och relation till varandra inte helt fastställda. Försvarsvilja beskrivs ofta som något liknande finskans *sisu* eller en känsla av "jävlar anamma" – en beredskap att göra uppoffringar. Enligt CTSS är försvarsvilja en individuell process som består av tre komponenter: **insikt, vilja och mod**.

Enligt flera intervjupersoner är försvarsviljan kärnan i individens motståndskraft. Försvarsvilja handlar främst om en känsla eller attityd, medan motståndskraft innefattar fler delar. Relationen mellan dessa begrepp kan därför förtydligas: **försvarsvilja är en del av motståndskraften**.

Motståndskraft representerar de resurser och förutsättningar som hjälper en individ att upprätthålla försvarsviljan i en kris eller vid krig. Det kan handla om praktiska saker som vattendunkar, konserver och spritkök, men också om kunskap, förståelse, sociala band och nätverk i lokalsamhället. På individnivå är motståndskraft kopplad till **egenberedskap**, som inkluderar hemberedskap.

Eftersom motståndskraft och egenberedskap också innefattar kunskap och insikten om det egna ansvaret, blir försvarsviljan en central del av detta. Försvarsviljan kan alltså ses som ett självständigt begrepp med tre komponenter, men det är samtidigt en viktig beståndsdel i en individs övergripande motståndskraft.

---

<sup>188</sup> Rapportförfattaren har haft flertalet uppdrag åt MSB, bl.a. som ansvarig för olika kommunikationsinsatser med syfte att stärka människors motståndskraft och försvarsvilja.

## 5.2. Myten om förvarning

Många människor, enligt både enkätundersökningar och kvalitativa studier, bär på föreställningen att staten kommer att ge en tydlig förvarning innan en kris eller ett krig inträffar. Först då kommer de att påbörja sina egna förberedelser. Denna uppfattning hänger samman med idén om att en kris eller ett krig kommer att starta i låg intensitet och gradvis eskalera, vilket skulle ge staten tid att varna befolkningen flera veckor i förväg.

Denna föreställning är problematisk av flera skäl. För det första stämmer det inte överens med hur kriser eller krig utvecklas i verkligheten – där kan situationer uppstå plötsligt och utan varning. När det gäller hybridhot pågår de till vardags men intensiteten kan hastigt eskalera. För det andra är det omöjligt att snabbt åtgärda brister i egenberedskapen om alla samtidigt försöker göra det. Varuhyllor skulle snabbt tömmas. För det tredje kan man hävda att staten redan har gett en varning. Ministern för civilt försvar gjorde ett uppmärksammat uttalande om att "det kan bli krig i Sverige", och broschyren *Om krisen eller kriget kommer* har nyligen getts ut i en ny upplaga.

Endast den som varit allvarligt disträ kan ha missat det säkerhetspolitiska läge som Sverige befinner sig i. För individen kan det dock handla om ett mer eller mindre medvetet undvikande av förberedelser på grund av en oro för utvecklingen, ett resultat av kognitiv dissonans, eller bristande förståelse. Uppemot 47 procent av respondenterna i undersökningar svarar att de inte planerar att stärka sin hemberedskap, trots händelser som covidpandemin, varningar om krig eller Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina. Den här stora gruppen människor behöver därför nås på andra sätt än genom att prata om just kris och krig. Försvarsviljan och motståndskraften behöver bli en naturlig konsekvens av intresse för andra frågor. Ett förslag på hur detta kan ske tas upp senare i detta kapitel under myndigheternas arbete.

## 5.3. Uthållighet och gott ledarskap

Förväntningarna på individens ansvar behöver matchas av statens förmåga att agera uthålligt. Det är ett gemensamt ansvar att skapa ett robust samhälle. Hur många myndigheter kan exempelvis upprätthålla sina kritiska funktioner i åtminstone en vecka vid en allvarlig samhällsstörning?

Politiska ledare har en viktig roll i att öka samhällsgemenskapen till vardags. Vid kris och krig blir dock denna roll ännu viktigare – vad vore ukrainarnas försvarsvilja utan president Zelenskyj? Politiska ledare bör arbeta för att förstärka den redan positiva bild som finns av människors vilja att ställa upp för Sverige. De behöver, precis som Zelenskyj, också agera förebild. Försvarsviljans mod är ingen liten sak. Ytterst handlar det om att med livet som insats försvara Sverige, våra värderingar och vårt sätt att leva. Vi som invånare behöver känna tillförlit att samma mod finns hos våra politiska ledare.

## 5.4. Incitamenten

Eftersom försvarsvilja är en individuell process bestående av insikt, vilja och mod så kommer incitamenten, och särskilt kraften i incitamenten, vara olika för olika människor. Antagligen är det en bred palett som i viss mån samspelar. **Incitamenten för försvarsvilja och motståndskraft varierar mellan individer beroende på faktorer som ålder, kön, klass, värderingar och intressen.** Det går också att anta att incitamenten skiljer sig åt mellan försvarsvilja och motståndskraft.

Försvarsviljan antas underlättas av i vilken mån människor känner samhällsgemenskap, vilket innebär att den upplevda känslan av delaktighet och ansvar påverkar. Känslan av delaktighet och ansvar kan stärkas genom kunskap, särskilt med fokus på totalförsvarstanken.<sup>189</sup>

**Kunskap är därför ett av de främsta incitamenten för försvarsvilja.** För att kunskap relaterad till totalförsvaret ska ha genomslag är det viktigt att den förmedlas till människor genom hela livet. Här spelar folkbildningen och skolan en central roll, men också civilsamhället, inklusive trossamfund och frivilliga försvarsorganisationer, har en betydande funktion i att nå ut och engagera fler.

Motståndskraften representerar de resurser och förutsättningar som hjälper en individ att upprätthålla försvarsviljan i kris eller vid krig. Förutom kunskap och kontakter i lokalsamhället är det hemberedskap. Hemberedskapen förefaller påverkas av omvärldshändelser som Rysslands fullskaliga invasion i Ukraina men även upplevda kriser som covidpandemin gör att vitsen med förberedelserna blir tydlig.

Även motståndskraften antas underlättas av samhällsgemenskap. Hemberedskapen sker i solidaritet. Många förstår att staten inte kommer att kunna hjälpa alla, åtminstone initialt, och vill undvika att belasta resurser som behövs för mer sårbara grupper. Trots detta är det många som ändå inte vidtar nödvändiga förberedelser, även om de håller med om ansvarsfördelningen mellan staten och individen. För att stärka motståndskraften behöver frågan integreras på ett naturligt och mer framträdande sätt i kulturen och människors vardag än vad som görs idag – **en beredskapskultur behöver byggas.**

## 5.5. Myndigheternas arbete

Den stora utmaningen är att det är begränsat i vilken omfattning myndigheterna kan arbeta enbart med att öka försvarsviljan och motståndskraften. MPF har i sin instruktion att myndigheten i fredstid och vid höjd beredskap ska bidra till att stärka befolkningens motståndskraft.<sup>190</sup> Försvarsvilja och motståndskraft antas underlättas och påverkas positivt av upplevd samhällsgemenskap. Det är begränsat hur mycket en enskild myndighet kan göra för att lösa problem som att människor upplever utanförskap eller brister i

---

<sup>189</sup> Totalförsvarstanken kan uttryckas som att hela samhället och alla dess resurser involveras för att försvaret av Sverige ska bli så effektivt som möjligt. Ett uthålligt samhälle, som fungerar så gott som möjligt, även vid krig ska avskräcka fienden. En konsekvens av totalförsvarstanken är att alla människor behövs och behöver bidra.

<sup>190</sup> Förordning (2021:936) med instruktion för Myndigheten för psykologiskt försvar

samhällskontraktet. **Att öka samhällsgemenskapen bedöms vara den viktigaste åtgärden för att stärka människors försvarsvilja.**

Även om flera enkätundersökningar, till exempel om mellanmänsklig tillit och synen på utvecklingen i Sverige, börjar visa negativa tendenser, är det viktigt att lyfta fram en positiv aspekt: Mätningar av människors vilja att ställa upp för Sverige, samt flera andra indikatorer kopplade till försvarsviljan, visar fortsatt goda resultat. **Offentliga åtgärder bör därför fokusera på att upprätthålla den höga nivån av försvarsvilja som redan finns.** Det är en orealistisk målsättning att försöka nå eller förändra 100 procent av befolkningens attityder och kunskap.

Människors motståndskraft behöver dock öka när det handlar om de praktiska göromålen som vattendunkar. Endast 30 procent uppger att de har en hemberedskap för att klara sig i en vecka. Det finns stora variationer mellan hushåll, beroende på faktorer som boendesituation och resurser. Glädjande nog har flera steg mot en mer utbredd beredskapskultur tagits under de senaste åren. Det ses inte längre som konstigt att ha en krislåda eller att prata hemberedskap med vänner. Denna utveckling har påverkats av omvärldshändelser som covidpandemin, broschyren *Om krisen eller kriget kommer* från 2018, Beredskapsveckan, samt insatser från civilsamhället och influerare. Därtill har människors egenberedskap ofta utvecklats som en bieffekt av andra huvudfrågor, som ett intresse för odling eller friluftsliv. För att beredskapsfrågorna ska upplevas som relevanta för så många som möjligt, särskilt över tid, bör insatser göras i två spår:

1. **Integrera försvarsvilja och motståndskraft i relaterade områden.** Detta kan innebära att skapa insatser i lokalsamhället som stärker gemenskapen, exempelvis genom loppmarknader eller gemensamma ritualer som medborgarceremonier. Beredskapsfrågor kan också introduceras som ett perspektiv i till synes oväntade sammanhang, som heminredning, matvanor, medievanor och andra livsstilsrelaterade frågor. När beredskapsfrågor integreras på detta sätt bör det övervägas om budskapet får större genomslag med en annan avsändare.
2. **Fortsätta sprida budskap och kunskap genom egna myndighetskanaler,** där beprövade strategier används för att skapa medvetenhet och öka kunskapen. Där ingår det målgruppsanpassad kommunikation som gör det så lätt som möjligt att göra rätt. Det är viktigt att komma ihåg att människors livssituationer ständigt förändras, vilket ofta leder till nya insikter och ökad medvetenhet även kring beredskap. Bra budskap tål att upprepas.

I båda spåren är samverkan med civilsamhället, trossamfund och företag avgörande. Detta samarbete är viktigt av flera skäl: det bidrar till att skapa en beredskapskultur och ett gemensamt ansvarstagande för dessa frågor, vilket kan likställas med samhällsansvar. Dessutom är samverkan nödvändig för att nå så många människor som möjligt och därigenom stärka beredskapen i hela samhället.

Att arbeta på liknande sätt är redan en etablerad metod hos både MPF och MSB, men det är viktigt att fortsätta och förstärka dessa insatser.

Tidigare kriser och undersökningar visar att människor har en stark drivkraft att hjälpa andra. Utvärderingar av exempelvis skogsbränderna 2014 och 2018 samt flyktingsituationen visar dock att det offentliga ofta misslyckas med att ta tillvara det engagemang som finns hos individer, civilsamhälle och företag vid kriser. Det är ohållbart att människor gång på gång avvisas när de vill bidra, då detta riskerar att urholka försvarsviljan. Samtidigt har människors engagemang blivit alltmer händelsestyrt.

Därför behöver staten ha resurser och strukturer för att omhänderta och samordna detta engagemang. En av de viktigaste lärdomarna från tidigare kriser är att det offentliga inte kan hantera situationen ensamt – frivilliga insatser är nödvändiga. Ju större påfrestningar samhället står inför, desto mer avgörande blir detta samarbete.

Trots stora utmaningar för myndigheterna i deras arbete går det ändå att konkludera: Vi har det i oss. Om krisen eller kriget kommer. Anledningen är att människor kommer att sluta upp kring ett gemensamt hot. Vi kommer att se bortom vardagliga skiljelinjer som klass, kön och ålder. Och vi kommer att göra det för att vi uppfattar att det finns ett hot mot mig själv, min familj och mitt sätt att leva som bemöts effektivare tillsammans.

## **5.6. Fortsatta studier**

Studiedesignen har genererat flera hypoteser som bör undersökas i framtida forskning. De har nämnts tidigare i rapporten men sammanfattas även här.

- De flesta undersökningar visar tydliga könsskillnader. För att förstå orsakerna bör kvalitativa studier genomföras eftersom det kan fördjupa bilden som de flertalet kvantitativa studier som redan genomförts ger. Faktorer som föreställningar om soldatrollen, bristande kunskap om totalförsvaret samt ålder, klass, genus och intersektionalitet kan spela en avgörande roll.
- Forskningen visar också att även om det inledningsvis går att förvänta sig att människor samlas kring flaggan/nationell samling så är det en effekt som ebbar ut relativt snabbt. Hur människors försvarsvilja och motståndskraft upprätthålls på längre sikt än några månader är därför något som bör undersökas närmare.



## 6. Referenser

### Intervjuer

Andersson, Christina (2024-11-29), handläggare och projektledare för *Om krisen eller kriget kommer*, MSB.

Teljfors, Anna (2024-11-29), handläggare, MSB.

Carlsson, Daniel (2024-11-29), handläggare, MSB.

Baez Ullberg, Susann (2024-10-03), universitetslektor i kulturanthropologi, Uppsala universitet.

Beckman, Petter (2024-04-11), journalist, Mitt i.

Ekman, Joakim (2024-09-10), professor i statsvetenskap, Södertörns högskola.

Hillesøy, Edwin (2024-05-22), politisk sakkunnig, Sverigedemokraternas riksdagskansli.

Kvarnlöf, Linda (2024-11-08), universitetslektor i sociologi, Mittuniversitetet.

Kämpargård, Niklas (2024-09-18), författare och föreläsare.

Lundby Wieslander, Eliot (2024-09-20), ansvarig Civil insatsperson, Brandskyddsföreningen

Malm, Hugo (2024-09-25), projektledare försvarsvilja, Södra civilområdeskansliet.

Redar, Lawen (2024-08-23), riksdagsledamot, Socialdemokraterna.

Trupp, Robert (2024-09-05), projektledare totalförsvarskunskap, Försvarsmakten.

Weiborn, Andreas, (2024-11-30), avdelningschef, Västerås stad.

Wester, Misse (2024-11-07), professor, Lunds universitet.

Wistedt, Lars (2024-05-22), riksdagsledamot, Sverigedemokraterna.

Wittfooth, Linus (2024-11-15), chefsanalytiker, Operativa kommunikationsförbandet, Försvarsmakten.

### Övrigt material

Almgren, Ellen (2006), *Att fostra demokrater – Om skolan i demokratin och demokratin i skolan*. Uppsala universitet.

Andersson, Herman och Wedebrand, Christoffer (2024), *Försvarsvilja och gemenskap – om betydelsen av förtroendet och demokratin för försvarsviljan*. FOI-R--5608—SE.

Asp, Viktoria, Blomstrand, Rickard, Deschamps-Berger, Jenny, Levy-Nilsson, Sofia, Narby, Petter, & Sandberg, Daniel. (2019). *Besten besegrad: Utvärdering av krishantering under skogsbränderna i Ljusdal 2018*. Stockholm: Försvarshögskolan.

Asp, Viktoria, Bynander, Fredrik, Daléus, Pär, Deschamps-Berger, Jenny, Sandberg, Daniel, & Schyberg, Erik (2015), *Bara skog som brinner? Utvärdering av krishantering under skogsbranden i Västmanland 2014*. Stockholm: Försvarshögskolan/Crismart. ISBN: 978-91-86137-49-6.

Attityd/MSB (2020), *Hemberedskap 2020 - Allmänhetens syn på hemberedskap och eget ansvar under pandemin*. Tillgänglig:

<https://www.msb.se/contentassets/7674bc5a867143e2825b7a55b8d07fd7/rapport-hemberedskap-2020-slutversion-msb.pdf> (hämtad 2024-11-28).

Attityd/MSB (2021), *Hemberedskap 2021 - Allmänhetens syn på hemberedskap och eget ansvar under pandemin*. Tillgänglig:

<https://www.msb.se/contentassets/7674bc5a867143e2825b7a55b8d07fd7/allmanhetens-syn-pa-hemberedskap-och-eget-ansvar-under-pandemin-uppfoljning-2021.pdf> (hämtad 2024-11-28).

Attityd/MSB (2021), *Kampanjmätning Krisberedskapsveckan 2021*. Tillgänglig:

<https://www.msb.se/contentassets/7674bc5a867143e2825b7a55b8d07fd7/rapport-msb-kampanjmatning-slutrapport.pdf> (hämtad 2025-02-11).

Attityd/MSB (2022-04-06), *Om det säkerhetspolitiska läget i Europa och människors egenberedskap*. Tillgänglig:

<https://www.msb.se/contentassets/7674bc5a867143e2825b7a55b8d07fd7/undersokning-msb-sakerhetspolitiska-laget-och-manniskors-beredskap.pdf> (hämtad 2024-11-29).

Attityd/MSB (2022-12-21), *Rapport starkt motståndskraft hos allmänheten*. Tillgänglig:

[https://www.msb.se/contentassets/7674bc5a867143e2825b7a55b8d07fd7/msb-starkt-motstandskraft-hos-allmanheten\\_slutversionmsb.pdf](https://www.msb.se/contentassets/7674bc5a867143e2825b7a55b8d07fd7/msb-starkt-motstandskraft-hos-allmanheten_slutversionmsb.pdf) (hämtad 2024-06-17).

Attityd/MSB (2024), *Allmänhetens hemberedskap*. Tillgänglig:

<https://rib.msb.se/filer/pdf/30806.pdf> (hämtad 2024-11-27).

Boije, Edvin (2024-04-19), E-postmeddelande angående Järvaveckan Research och Indicators undersökning om försvarsvilja och förtroendet för Försvarsmakten.

Bygdegårdarnas riksförbund, *Beredskap – Bygdegården, ett nav vid kris*. Tillgänglig:

<https://bygdegardarna.se/foreningsarbete/utbildning-och-konferens/beredskap-bygdegarden-ett-nav-vid-kris/> (hämtad 2024-11-04).

Demoskop/Aftonbladet (2024), *Försvarsmätning (snabbmätning), januari 2024*.

Demoskopundersökning 240112 försvarsmätning åt Aftonbladet – till Försvarshögskolan 250218.

Demoskop/MSB (2017), *Hot och beredskap i Sverige – nulägesmätning inför Krisberedskapsveckan*. Tillgänglig:

[https://www.msb.se/siteassets/dokument/amnesomraden/krisberedskap-och-civilt-forsvar/befolkningsskydd/kbv-utvarderingar/hot-och-beredskap-i-sverige\\_undersokning-hosten-2017.pdf](https://www.msb.se/siteassets/dokument/amnesomraden/krisberedskap-och-civilt-forsvar/befolkningsskydd/kbv-utvarderingar/hot-och-beredskap-i-sverige_undersokning-hosten-2017.pdf) (hämtad 2025-02-11).

Deschamps-Berger, Jenny & Oksanen, Patrik (red) (2023), *Ryska krigsskepp, dra åt helvete!* ISBN 978-91-8952-608-2. Stockholm: Fri tanke.

Ds 2017:66, *Motståndskraft Inriktningen av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret 2021–2025*.

Ekman, Joakim & Pilo, Lina (2024), *Skolan, demokratin och de unga medborgarna*. Liber.

Enkätfabriken/MSB (2019), *Effektmätning av broschyren Om krisen eller kriget kommer*. Tillgänglig: [https://www.msb.se/siteassets/dokument/amnesomraden/krisberedskap-och-civilt-forsvar/befolkningsskydd/kbv-utvarderingar/effektmatning-om-krisen-eller-kriget-kommer\\_msb\\_2019.pdf](https://www.msb.se/siteassets/dokument/amnesomraden/krisberedskap-och-civilt-forsvar/befolkningsskydd/kbv-utvarderingar/effektmatning-om-krisen-eller-kriget-kommer_msb_2019.pdf) (hämtad 2024-08-06).

Esaiasson, P., Sohlberg, J., Ghersetti, M., & Johansson, B. (2021), How the coronavirus crisis affects citizen trust in institutions and in unknown others: Evidence from 'the Swedish experiment'. *European Journal of Political Research*, 60(3), 748–760.

Esaiasson, Peter, Johansson, Bengt, Ghersetti, Marina & Sohlberg, Jacob (2020), *Kriskommunikation och segregation i en pandemi - Hur boende i utsatta områden informerade sig om coronaviruset våren 2020*. Arbetsrapport 84. Institutionen för journalistik, medier och kommunikation. Göteborgs universitet.

Friluftsförbundet, *Bli krisvis tillsammans med oss*. Tillgänglig: <https://www.friluftsförbundet.se/lat-aventyret-borja/kunskap--guider/krisvis/> (hämtad 2024-11-04).

Fryshuset, *Vi behövs*. Tillgänglig: <https://fryshuset.se/verksamhet/vi-behovs> (hämtad 2024-11-04).

Förordning (2021:936) med instruktion för Myndigheten för psykologiskt försvar.

George, Alexander L. & Bennett, Andrew (2005), *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge: Harvard University.

Gustafson, P. E. (1998), Gender differences in risk perception: Theoretical and methodological perspectives. *Risk Analysis*, 18(6), 805–811.

Göteborgs-Posten (2024-01-16), *Forskaren: Inget belägg för att invandrare har låg försvarsvilja*.

Haglund, Josefine & Löw, Emma (2018), *Demokratiuppdraget i läroplanerna En studie om demokratiuppdraget från 1962 till 2011*. Örebro universitet. Tillgänglig: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1228993/FULLTEXT01.pdf> (hämtad 2024-08-12).

Indikator Opinion/Järvaveckan Research (2024), *Försvarsvilja och förtroendet för Försvarsmakten*. Tillgänglig: [https://jarvaveckan.se/wp-content/uploads/2024/03/Jarvaveckan\\_Research\\_Forsvarsvilja-och-fortroendet-for-Forsvarsmakten\\_delrapport-2\\_webb.pdf](https://jarvaveckan.se/wp-content/uploads/2024/03/Jarvaveckan_Research_Forsvarsvilja-och-fortroendet-for-Forsvarsmakten_delrapport-2_webb.pdf) (hämtad 2024-11-06).

Johansson, Bengt (2019), *Att skapa engagemang och förmåga för totalförsvaret*. FOI Memo 6741.

Jonsson, Daniel K och Wedebrand, Christoffer (2021), *Svenskarnas försvarsvilja*. FOI-R--5206—SE. ISSN 1650-1942.

Kaim, A., Marciano, H., Eshel, Y., Kimhi, S., & Adini, B. (2024), A longitudinal study of societal resilience and its predictors during the Israel-Gaza war. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 16(3), 1015–1033.

Kantar public/Försvarmakten (2022), *Undersökning om försvarsviljan 2022*

Kantar Public/Försvarmakten (juni 2023), *Försvarsvilja 2023 – Fokus utrikes födda utanför Europa*. Opublicerat material.

Kantar Public/MSB (2022), *Försvarsvilja och samhällets skyddsvärden*. Tillgänglig: <https://www.msb.se/contentassets/7674bc5a867143e2825b7a55b8d07fd7/kantar-public-forsvarsvilja-och-samhallets-skyddsvarden-juni-2022.pdf> (hämtad 2024-11-06).

Kantar Public/MSB (2022), *Försvarsvilja*. Tillgänglig: <https://www.msb.se/contentassets/fb825222399f4306a419f4f1ffee9ab4/kantar-msb-forsvarsvilja-oktober-2022.pdf> (hämtad 2024-08-06).

Kantar/Försvarmakten (2020), *Undersökning om försvarsviljan 2020*.

Karlsson, Magnus (2024), *Försvars- och krisinsatsvilja hos personer med utländsk bakgrund*. Marie Cederschiöld högskola. Arbetsrapportserie nr. 110.

Karlsson, Magnus (2024-01-03), *Nya siffror ger ny bild av svensk försvarsvilja*. Aftonbladet. Tillgänglig: <https://www.aftonbladet.se/kultur/a/P4MaWb/nya-siffror-om-forsvarsviljan-hos-svenskar-och-invandrare> (hämtad 2024-11-22).

Klein J, McColl G. (2019), Cognitive dissonance: how self-protective distortions can undermine clinical judgement. *Med Educ* 2019; 53 (12): 1178–86.

Kristdemokraterna (2024), *Samhällsgemenskap för att laga Sverige*. Tillgänglig: <https://kristdemokraterna.se/arkiv/nyheter/2024/2024-10-12-samhällsgemenskap-for-att-laga-sverige> (hämtad 2025-02-11).

Kristdemokraterna (2022), *Integration och samhällsgemenskap*. Tillgänglig: <https://wp.kristdemokraterna.se/gnesta/integration-och-samhallsgemenskap/> (hämtad 2025-02-11).

Lag (1994:1809) om totalförsvarspflicht

Lann, Elisabet (2024-11-16), *Kristdemokraternas arbete för att stärka samhällsgemenskapen*. E-postmeddelande.

Marie Cederschiöld högskola (2022), *Forskningsresultat hemberedskap och försvarsvilja 221027*. Presentation på MSB. Opublicerat material.

Marie Cederschiöld högskola (2023), *Civkris levande rapport*. Version 2. November 2023. Tillgänglig: <https://www.mchs.se/download/18.2dd773f418d2a6d0174357c7/1706512812978/CivKris.%20Levande%20rapport%20v.2%202023.pdf> (hämtad 2024-12-02).

Markör/MSB (2016), *Krismedvetenhet kommun*. Tillgänglig: <https://www.msb.se/siteassets/dokument/amnesomraden/krisberedskap-och-civilt-forsvar/befolkningsskydd/kbv-utvarderingar/msb-krismedvetenhet-2016.pdf> (hämtad 2025-02-11).

Moslimani, Mohamad & Passel, Jeffrey S., (2024-09-27), What the data says about immigrants in the U.S. *Pew Research Center*. Tillgänglig: <https://www.pewresearch.org/short-reads/2024/09/27/key-findings-about-us-immigrants/> (hämtad 2025-02-12).

MSB (2022), *Hjälp samhället att stå starkt*. Tillgänglig: <https://www.msb.se/sv/forsvarsvilja/hjalp-samhallet-att-sta-starkt/> (hämtad 2022-12-20).

Novus/Plikt- och prövningsverket (2022), *Nollmätning 2022*

Novus/Plikt- och prövningsverket (2023), *Effektmätning 2023*

Novus/Plikt- och prövningsverket (2023), *Nollmätning 2023*

Novus/Plikt- och prövningsverket (2024), *Nollmätning 2024*

Ohlsson, Anders (1990), *Motståndsvilja och hot*. Psykologiskt försvar. Meddelande nr 129. Tillgänglig: <https://rib.msb.se/filer/pdf/29948.pdf> (hämtad 2024-11-08).

Olofsson, Anna & Rashid, Saman (2011), The white (male) effect and risk perception: Can equality make a difference? *Risk Analysis*, 31(6), 1016–1032.

Ong, A. S.-J., Frewer, L., & Chan, M.-Y (2017), Cognitive dissonance in food and nutrition—A review. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*, 57(11), 2330–2342.

Petersson, Olof (2022), *Motståndskraft*. MPF skriftserie 1/2023.

Petersson, Olof m.fl. (1998), *Demokrati och medborgarskap*. Demokratirådets rapport 1998. ISBN 91-7150-701-9. Stockholm: SNS förlag.

Polisen (2017), *Myndighetsgemensam lägesbild om organiserad brottslighet 2018–2019*, A495.196/2017. Tillgänglig: [https://web.archive.org/web/20180705024748/https://polisen.se/siteassets/dokument/organiserad\\_brottslighet/myndighetsgemensam-lagesbild-2018-2019.pdf](https://web.archive.org/web/20180705024748/https://polisen.se/siteassets/dokument/organiserad_brottslighet/myndighetsgemensam-lagesbild-2018-2019.pdf) (hämtad 2025-02-14).

Proposition 2020/21:30 Totalförsvaret 2021–2025.

Proposition 2024/25:34 Totalförsvaret 2025–2030.

Regeringen (2023), *Kommittédirektiv – En tydligare kunskapsinriktning i läroplanerna*. Dir. 2023:173.

Regeringen (2024-04-04), *Elever ska lära sig om Nato och totalförsvaret*. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2024/04/elever-ska-lara-sig-om-nato-och-totalforsvaret/> (hämtad 2025-02-07).

Regeringskansliet (2024-01-08), *Tal av statsminister Ulf Kristersson vid Folk och Försvars Rikskonferens 2024*. Tillgängligt: <https://www.regeringen.se/tal/2024/01/tal-av-statsminister-ulf-kristersson-vid-folk-och-forsvars-rikskonferens-2024/> (hämtad 2024-11-22).

Sandin, Per och Wester, Misse (2009), The Moral Black Hole. *Ethical Theory and Moral Practice* 12 (3).

SCB (2024-04-22), *Utrikes födda i Sverige*. Tillgänglig: <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/utrikes-fodda-i-sverige/> (hämtad 2025-02-07).

SCB (2025-01-27), *Utbildningsnivån i Sverige*. Tillgänglig: [https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/utbildning-jobb-och-pengar/utbildningsnivan-i-sverige/?utm\\_source=chatgpt.com](https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/utbildning-jobb-och-pengar/utbildningsnivan-i-sverige/?utm_source=chatgpt.com) (hämtad 2025-02-13).

Sifo/Infratek (2014), *Kaoskollen*. Del av undersökningen finns tillgänglig här: <https://news.cision.com/se/infratek/r/svenska-folket-ar-oforberett-infor-en-krisituation,c9567860> (hämtad 2025-02-11).

Skollag (2010:800)

Skolverket (2022), *Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet*

Skolverket (2023), *ICCS 2022 - Kunskaper, attityder och engagemang i medborgar-, demokrati- och samhällsfrågor hos årskurs 8-elever i ett internationellt perspektiv*. ISSN: 1103-2421.

Socialdemokraterna (2023), *Andersson och Baudin presenterar ny riktning för Sverige*. Tillgänglig: <https://www.socialdemokraterna.se/nyheter/nyheter/2023-03-27-andersson-och-baudin-presenterar-ny-riktning-for-sverige> (hämtad 2025-02-11).

Sociological Group Rating (2024), *Rating Monitoring, 26th wave: Social and political attitudes of the population (February 10-11, 2024)*. Enkätundersökning i Ukraina. Tillgänglig: [https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg\\_files/rg\\_rating\\_monitoring\\_moods\\_1000\\_1902\\_2024.pdf](https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_rating_monitoring_moods_1000_1902_2024.pdf) (hämtad 2025-02-12).

SOM-institutet, *Svenska trender 1986–2023*. Tillgänglig: [https://www.gu.se/sites/default/files/2024-04/Svenska%20trender%201986-2023\\_o.pdf](https://www.gu.se/sites/default/files/2024-04/Svenska%20trender%201986-2023_o.pdf) (hämtad 2024-12-04).

SOU 1948:27, *1946 års skolkommissions betänkande med förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling*.

Språklag (2009:600)

Strömbäck, Jesper (2022), *Bortom verklighetsbilden*. Futurion.

Sverigedemokraterna (2019), *Principprogram*. Tillgänglig: <https://sd.se/wp-content/uploads/2022/07/sverigedemokraternas-principprogram-2019.pdf> (hämtad 2025-02-11).

SVT (2018-01-09), *Därför arbetar vi med konstruktiv journalistik*. Tillgänglig: <https://www.svt.se/nyheter/darfor-arbetar-vi-med-konstruktiv-journalistik> (hämtad 2025-02-12).

Tham, Carl (2023), *“Samhällsgemenskap” osar på ett obehagligt sätt*. Dagens Arena. Tillgänglig: <https://www.dagensarena.se/opinion/samhallsgemenskap-osar-pa-ett-obeagligt-satt/> (hämtad 2025-02-11).

Ungdomsbarometern/MSB (2022), *Försvars- och samhällsstudien (vår 2022). En rapport av Ungdomsbarometern för MSB*.



Verian/Försvarmakten (2024), *Försvarsviljan 2024*. Undersökning på uppdrag av Försvarmakten.

Vetenskapsrådet, *Att engagera publikerna med konstruktiv journalistik: hur mediepubliker reagerar på lösnings-fokuserat berättande i nyhetsmedierna*. Presentation av ett forskningsprojekt. Tillgänglig: [https://www.vr.se/swecris.html?project%3D2022-02272\\_VR#/](https://www.vr.se/swecris.html?project%3D2022-02272_VR#/) (hämtad 2025-02-12).

Volontärbyrån (2024), *Volontärbarometern 2024*. ISBN 978-91-988352-0-5.

Volontärbyrån och Forum (2022), *Att göra skillnad i kris*. Tillgänglig: <https://www.volontarbyran.org/fil/Att%20gora%20skillnad%20i%20kris.pdf> (hämtad 2024-11-05).

Volontärbyrån, *Ideellt engagemang i Sverige*. Tillgänglig: <https://www.volontarbyran.org/ideellt-engagemang-i-siffror> (hämtad 2024-10-29).

Von Essen, Johan & Svedberg, Lars (red) (2020), *Medborgerligt engagemang i Sverige 1992-2019*. Ersta Sköndal Bräcke högskola arbetsrapportserie nr 98. ISSN 1402-277X.

Wedebbrand, Christoffer & Andersson, Herman (2023), *Den svenska allmänhetens hemberedskap och försvarsvilja*. FOI-R--5450—SE.

Wedebbrand, Christoffer (2019), *Allmänheten och totalförsvaret: resultat från en enkät utskickad hösten 2018*. FOI-R--4771—SE.

Wedebbrand, Christoffer och Jonsson, Daniel K (2021), *Dataunderlag till rapport Svenskarnas försvarsvilja*. Tillgänglig: <https://foi.se/rapporter/rapportsammanfattning.html?reportNo=FOI%20Memo%207632> (hämtad 2024-10-29).

Wedebbrand, Christoffer och Jonsson, Daniel K (2021), *Försvarsvilja i teori och praktik- Om försvarsviljans betydelse*. FOI-R--5155—SE. ISSN 1650-1942

Wenger, Dennis, Dykes, James, Sebok, Thomas och Neff, Joan (1975), *It's a matter of myths: an empirical examination of individual insight into disaster response*. *Mass Emergencies* 1.

Wester, Misse (2011), *Fight, Flight or Freeze: Assumed Reactions of the Public During a Crisis*. *Journal of Contingencies and Crisis Management* 19 (4).

Wester-Herber, Misse och Warg, Lars-Erik (2002). *Gender and regional differences in risk perception: results from implementing the Seveso II Directive in Sweden*. *Journal of Risk Research* 5 (1).

Widmalm, Sten & Persson, Thomas (2024), *Medborgarattityder i socioekonomiskt och brottsutsatta områden*. MPF skriftserie 5/2024. Tillgänglig: <https://mpf.se/download/18.4f3ef11d19103ba9fe1311d/1724144434546/mpf-skriftserie-24-05-medborgarattityder-i-socioekonomiskt-och-brottsutsatta-omraden.pdf> (hämtad 2024-09-04).

Wraith, Ruth och Gordon, Rob (1986), *Part 2: The myths of human response in disaster*. *Macedon Digest* 1 (3).

Öhman, Susanna & Olofsson, Anna (2009), *Kris och risk i det heterogena samhället*. Mittuniversitetet. ISBN 978-91-86073-38-1.





# Bilaga. Villigheten att delta i totalförsvaret – sammanställning av undersökningar

## Urval

I denna bilaga sammanställs undersökningar som handlar om att delta i en stridande eller icke-stridande roll i totalförsvaret. För att inkluderas i urvalet ska frågeställningen behandla en situation där totalförsvaret är operativt och det handlar om att försvara Sverige.<sup>191</sup> Undersökningar som handlar om att hjälpa till vid kriser eller olyckor har exkluderats<sup>192</sup>. Dessutom ska datainsamlingsperioden främst vara från år 2020 och framåt. Urvalet har resulterat i 14 undersökningar varav två undersökningar enbart frågat om att delta i en stridande roll. I tabellen är undersökningarna sorterade i kronologisk ordning. FOI, Försvarsmakten och Plikt- och prövningsverket har låtit genomföra flera undersökningar med samma frågeställning. Dessa presenteras samlat.

Bilagan avslutas med ett diagram. Diagrammet visar resultaten från samtliga undersökningar i studien gällande frågan om att delta i en stridande roll med risk för livet, eller en liknande formulering. Syftet är att illustrera spridningen i resultaten mellan olika undersökningar. Det är viktigt att beakta att undersökningarnas respondenter skiljer sig åt.

- **Ung 22** inkluderar unga i åldern 15–24 år.
- **Plikt-undersökningarnas** respondenter är 17-åringar.
- **FM 23** omfattar både allmänheten och två grupper av utrikesfödda utanför Europa: deltagare i Kantar Publics onlinepanel (*FM 23 UF panel*) samt personer bosatta i utsatta områden (*FM 23 UF UU*).
- **Järva 24** är uppdelad i tre grupper:

---

<sup>191</sup> Novus/Plikt och prövningsverket (2024), *Nollmätning 2024, frågor även om att försvara Finland eller Natoallierade*.

<sup>192</sup> Undersökningar som exkluderats är Kantar Public/MSB (2022), *Försvarsvilja*; och Widmalm & Persson (2024) har bedömts handla om att hjälpa till vid kriser.

Personer från Sverige exklusive utsatta områden (Järva 24 ÖS).

Personer med svensk bakgrund bosatta i utsatta områden (Järva 24 SB UU).

Personer med utländsk bakgrund bosatta i utsatta områden (Järva 24 UB UU).

Undersökning	Frågeställningar	Metod
<b>FOI</b>		
<p><b>Genomförare</b></p> <p>SCB</p> <p><b>Datainsamlingsperiod</b></p> <p>24 okt 2018 - 8 jan 2019</p> <p>26 aug - 22 nov 2022</p> <p><b>Antal respondenter</b></p> <p>2132 (2018)</p> <p>1810 (2022)</p>	<p>Scenario: Sverige har angripits militärt av ett annat land. Angriparen har förstört både militära anläggningar och civil bebyggelse och infrastruktur. Cyberattacker har riktats mot viktiga samhällsfunktioner. Angriparens soldater har landsatts på svensk mark vid vissa strategiskt viktiga platser. Utmaningarna för samhället är omfattande.</p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Med fara för ditt eget liv, hur villig skulle du vara att i en stridande roll delta i Sveriges försvar? Exempelvis genom att tjänstgöra inom Försvarsmakten eller delta i en väpnad motståndsrörelse.</li><li>• Med fara för ditt eget liv, hur villig skulle du vara att i en icke-stridande roll delta i Sveriges försvar? Exempelvis genom att arbeta med räddningsinsatser inom drabbade områden.</li><li>• Utan fara för ditt eget liv, hur villig skulle du vara att i en icke-stridande roll delta i Sveriges försvar? Exempelvis genom att arbeta med sociala insatser inom icke-drabbade områden.</li></ul> <p>Fyra svarsalternativ för alla frågor: Mycket villig, ganska villig, inte särskilt villig, inte alls villig.</p>	<p>Folkbokförda i Sverige från 18 år och uppåt.</p> <p>Obundet slumpmässigt urval. Enkäten kunde besvaras i fysiskt och webbaserat format.</p> <p>För att minska bortfallsskevhet och möjliggöra resultat för hela populationen gjorde SCB en viktning. Vikterna syftade till att skapa resultat som så bra som möjligt motsvarar de resultat som hade fåtts om bortfall av respondenter inte hade förekommit.</p>

	Frågor och svarsalternativ var samma 2019 och 2022.	Ingen viktning skedde 2022.
<b>Försvarmakten</b>		
<b>Genomförare</b> Verian (tidigare Kantar Public)	Om Sverige skulle angripas militärt skulle du kunna tänka dig att bidra till det svenska totalförsvaret genom att delta i följande?  Utan fara för livet i icke-stridande roll (t.ex. sociala insatser)	Webbintervjuer i den slumpmässigt rekryterade Sifo-panelen. Urvalet drogs slumpmässigt och kvoterades med 150 nettointervjuer per län förutom för Stockholm (700), Västra Götaland (500) och Skåne (300).
<b>Datainsamlingsperiod</b> 2020	Fara för livet i icke-stridande roll (t.ex. räddningsinsatser)	
2022	Med fara för livet i stridande roll	
25 mar-8 apr 2024	Sex svarsalternativ: 1-5 och ingen åsikt/tveksamt.  1= nej, absolut inte	
<b>Antal respondenter</b> 4104 (2020)	5= ja, absolut	
4206 (2022)	Tidigare i samma undersökning har respondenterna svarat på frågor om bl.a. Sveriges totalförsvaret är tillräckligt bra rustat och förberett för att klara av situationen som beskrivs i ett scenario.	
4228 (2024)		

<b>MSB</b>		
<p><b>Genomförare</b> Ungdomsbarometern</p> <p><b>Datainsamlingsperiod</b> 5 maj-14 maj 2022</p> <p><b>Antal respondenter</b> 2082</p>	<p>Anta att ett annat land anfaller Sverige militärt. Hur villig skulle du (utifrån din förmåga och dina färdigheter) vara att delta i Sveriges försvar, i följande roller?</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• I en stridande roll, med risk för livet (t.ex. i det militära försvaret)</li> <li>• I en icke-stridande roll, men med fara för livet (t.ex. räddningstjänst i konfliktområden)</li> <li>• I en icke-stridande roll, men utan fara för livet (t.ex. i samhällsviktig verksamhet som barnomsorg, sjukvård, livsmedelsdistribution)</li> </ul> <p>Fyra svarsalternativ för alla frågor: Mycket villig, ganska villig, inte särskilt villig, inte alls villig.</p>	<p>Digital enkätundersökning bland 15–24 år. Resultaten har vägts utifrån kön, ålder och region.</p>
<b>MCHS (Marie Cederschiölds högskola)</b>		
<p><b>Genomförare</b> Novus</p> <p><b>Datainsamlingsperiod</b> Juni 2022</p>	<p>Använder exakt samma formulering som FOI:s enkäter med scenariot.</p> <p>Fyra svarsalternativ för alla frågor: Mycket, ganska, Inte särskilt, Inte alls.</p>	<p>Urvalet är riksrepresentativt med avseende på ålder, kön och region i åldersspannet 18–79 år. 12 procent av respondenter hade utländsk bakgrund.</p>

<b>Antal respondenter</b>		
5045		
<b>Plikt- och prövningsverket</b>		
<b>Genomförare</b>	Hur villig skulle du vara att deltaga i Sveriges försvar i en ...	De som är 17 år eller under året kommer att fylla 17 år.
Novus	... stridande roll i det militära försvaret?	
	... icke-stridande roll men med samhällsviktig verksamhet som t.ex. vård, omsorg, livsmedelshantering?	Telefonintervjuer.
<b>Datainsamlingsperiod</b>		
17 okt – 4 nov 2022		
1 jun-21 jun 2023	Fem svarsalternativ: Mycket villig, ganska villig, inte särskilt villig, inte alls villig samt vet ej.	
9 okt-30 okt 2023		
4–22 okt 2024	Samma svarsalternativ vid alla tillfällen.	
<b>Antal respondenter</b>		
1000 per datainsamlingsperiod		

<b>Järvaveckan Research</b>		
<p><b>Genomförare</b> Indikation Opinion</p> <p><b>Datainsamlingsperiod</b> 15 jan- 22 feb 2024</p> <p><b>Antal respondenter</b> 4267 varav 3279 är boende i utsatt område. Bland de boende i utsatta områden hade 1659 svensk bakgrund och 1288 utländsk bakgrund.</p>	<p>I händelse av ett militärt angrepp på Sverige, hur villig skulle du vara att delta i en stridande funktion för nationens försvar, trots faran för ditt eget liv?</p> <p>Fem svarsalternativ: Mycket villig, ganska villig, inte särskilt villig, inte alls villig samt vet inte.</p>	<p>En inbjudan att delta skickades till respondentens folkbokföringsadress. Undersökningen besvarades digitalt genom qr-länk i inbjudan. Undersökningen var möjlig att besvara på svenska, engelska, arabiska och somaliska. Påminnelser skickades via sms.</p>
<b>Aftonbladet</b>		
<p><b>Genomförare</b> Demoskop</p>	<p>Föreställ dig att Sverige skulle bli militärt angripet. Är du då beredd att delta i det militära försvaret av Sverige även med fara för ditt eget liv?</p> <p>Tre svarsalternativ: Ja, nej, Tveksam/vet ej.</p>	<p>Allmänheten 16 år och äldre. Webbundersökning via Iniziopanelen som speglar svenska folket</p>

<b>Datainsamlingsperiod</b> 10 - 12 januari 2024		Urvalet är prestratifierat och vägt på ålder, kön, region och parti i föregående val.
<b>Antal respondenter</b> 1073		

## Med fara för livet i en stridande roll





